

Archeo-rapport 561

Eindverslag: De archeologische begeleiding van de werken aan de Sint-Jozefhoeve te Boortmeerbeek

Julie Van Roy

Tienen, 2023
Studiebureau Archeologie bv

Colofon

Eindverslag: De archeologische begeleiding van de werken aan de Sint-Jozefhoeve te Boortmeerbeek

Projectleiding:	Vanessa Vander Ginst & Annelies De Raymaeker
Erkend archeoloog:	Julie Van Roy
Veldwerkleider:	Julie Van Roy
Auteur:	Julie Van Roy
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bv (tenzij anders vermeld)
Plannen en kaarten:	Onderliggende kaartlaag: www.geopunt.be , www.dov.vlaanderen.be of www.agiv.be (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bv mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

D/2023/12.825/9

Studiebureau Archeologie bv

Bietenweg 20

3300 Tienen

www.studiebureau-archeologie.be

info@studiebureau-archeologie.be

tel: 0474/58.77.85

fax: 016/77.05.41

©2023, Studiebureau Archeologie bv

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Beschrijving van de uitgevoerde werken	1
1.1 Administratieve gegevens	1
1.2 Beschrijving van het onderzoeksgebied	1
1.3 Archeologische en historische voorkennis	6
1.3.1 Bouwhistorisch onderzoek	7
1.3.2 Stabiliteitsonderzoek	11
1.3.3 Algemeen archeologisch kader	14
1.4 Onderzoeksopdracht en vraagstelling	15
1.5 Onderzoeksmethode en -strategie	16
1.5.1 Vooropgestelde werkwijze	16
1.5.2 Praktische uitvoering	22
1.5.3 Contextgebonden bepalingen	28
1.5.4 Betrokken actoren	28
Hoofdstuk 2 Assessmentrapport	29
2.1 Gehanteerde methoden, technieken en criteria	29
2.2 Observaties en registraties	29
2.2.1 Assessment van de vondsten	29
2.2.2 Assessment van de stalen	30
2.2.3 Conservatie-assessment	30
2.2.4 Assessment van de sporen, sporencombinaties en archeologische structuren	30
2.2.5 Assessment van de archeologische site	30
2.3 Potentieel voor wetenschappelijk onderzoek	30
2.4 Verder onderzoek	31
2.4.1 Te beantwoorden onderzoeksvragen	31
2.4.2 Strategie voor de verwerking	31
2.4.3 Conservatiestrategie	32
Hoofdstuk 3 Analyse van de archeologische site	33
3.1 Landschappelijke ligging	33
3.2 Beschrijving van de archeologische site	37
3.2.1 Poortgebouw en brug	38
3.2.2 Woning	47
3.2.3 Stallingen	52
3.2.4 Schuur	65
Hoofdstuk 4 Synthese	67
4.1 Interpretatie en datering	67
4.2 Beantwoording onderzoeksvragen	67

Bibliografie

69

Bijlagen

- Bijlage 1 Sporeninventaris
- Bijlage 2 Staleninventaris
- Bijlage 3 Foto-inventaris
- Bijlage 4 Dagrapporten
- Bijlage 5 Allesporenplan A0

Hoofdstuk 1 Beschrijving van de uitgevoerde werken

1.1 Administratieve gegevens

Projectcode:	2022 F 132 (begeleiding)
Oppervlakte onderzoeksgebied:	Projectgebied: ca. 6447 m ²
Erkend archeoloog:	Julie Van Roy (OE/ERK/Archeoloog/2021/00015) Studiebureau Archeologie bv (OE/ERK/Archeoloog/2015/00002)
Locatie:	Boortmeerbeek, Langedonckstraat 16 (fig. 1.1 en 1.2) Bounding box: punt 1: x = 164 436; y = 183 164 punt 2: x = 164 531; y = 183 267 Boortmeerbeek, afd. 1, sectie D, percelen 132B (deels), 133 en 134 (fig. 1.3)
Periode uitvoering:	15 juni 2022 – 14 maart 2023 (verspreide uitvoering)
Relevante termen:	Hoeve, middeleeuwen, site met walgracht
Bebouwde/verstoorde zones:	Op het projectgebied staat de Sint-Jozefhoeve. Deze is volledig omringd door een gracht.

1.2 Beschrijving van het onderzoeksgebied

De Sint-Jozefhoeve ligt tussen de velden en de bossen naast de Leuvensesteenweg in Boortmeerbeek. Kadastraal is het domein gekend als Boortmeerbeek, Afd. 1., sectie D, percelen 132B (deels), 133 en 134. Op het terrein staat een historische hoeve, met een woongedeelte, stallingen, een poortgebouw en een losstaande schuur. De site is omringd door een ringgracht. Zowel de hoeve als de ringgracht zijn sinds 24/05/1994 beschermd als monument.¹

¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/760>

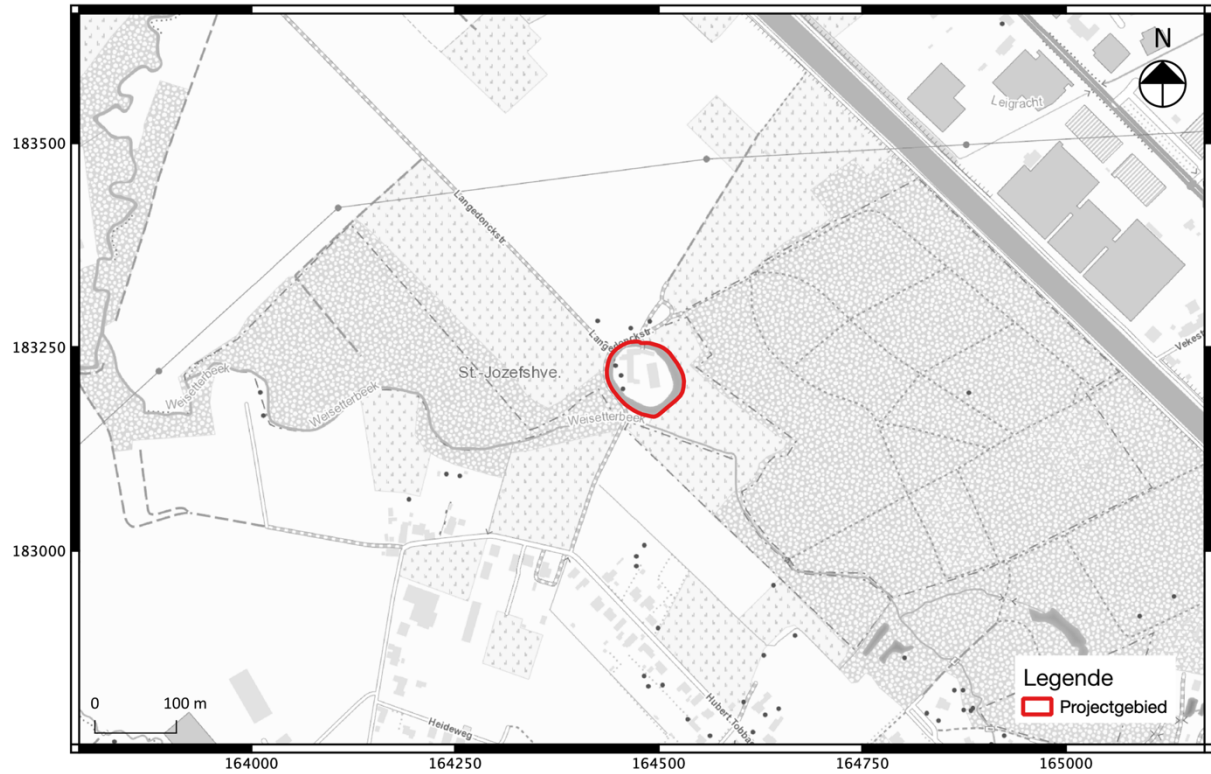

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied.

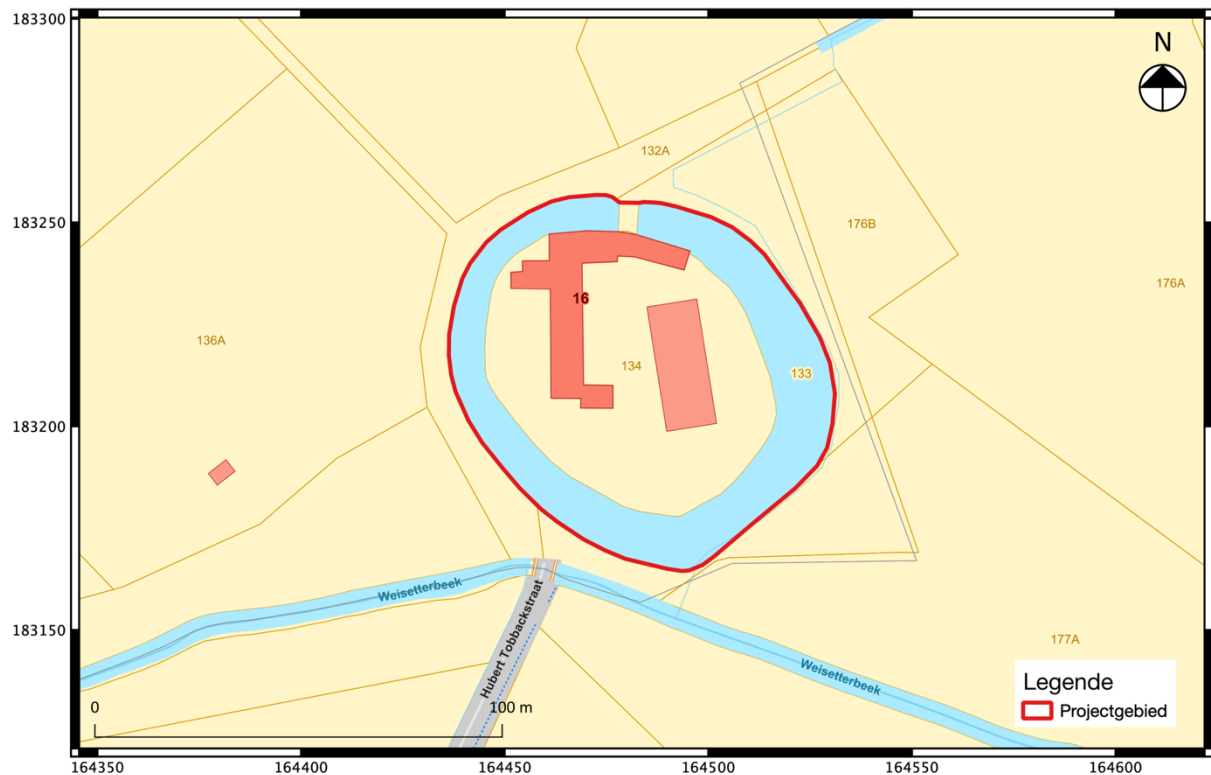

Fig. 1.2: Uittreksel van het kadasterplan met situering van het projectgebied (©CADGIS).

Fig. 1.3: Toegangsbrug (terreinbezoek 19/04/2022).

Fig. 1.4: Noordgevel woongedeelte (terreinbezoek 19/04/2022).

Fig. 1.5: Zuidgevel poortgebouw (terreinbezoek 19/04/2022).

Fig. 1.6: Centrale ruimte poortgebouw (terreinbezoek 19/04/2022).

Fig. 1.7: Oostgevel stallingen en kleine varkensstal (terreinbezoek 19/04/2022).

Fig. 1.8: Interieur stallingen (terreinbezoek 19/04/2022).

Fig. 1.9: Schuur uit 1767 (terreinbezoek 19/04/2022).

1.3 Archeologische en historische voorkennis

Er vond nog geen archeologisch onderzoek plaats in de Sint-Jozefhoeve. De Sint-Jozefhoeve is een door een brede ringgracht volledig omsloten hoeve. De in U-vorm opgestelde gebouwen rondom een geplaveid erf dateren uit de 18de eeuw, maar zijn in oorsprong ouder.

De poort, met zadeldak uit pannen, is geïntegreerd in de noordvleugel. Het hooggebouw is voorzien van houten lateien op zandsteen consoles met een doorgang voorzien van moer- en kinderbalken. In de noordwesthoek is het gebouw L-vormig. Het is een éénlaagsboerenhuis met een zadeldak bekroond met een klokkenruitertje. Naar verluidt zou ooit het jaartal 1734 of 1736 op de klok hebben gestaan. De baksteenbouw is witgekalkt en staat op een onderbouw van zandsteen. De haakse vleugel in het noorden is onderkelderd met een hoge zandstenen onderbouw en rechthoekige vensters van een opkamer. De zijpuntgevel is voorzien van bakstenen vlechtingen en overhoekse top- en schouderstukken. Links staat een uitstekende keermuur met schouderstukken. De achtergevel is licht geknikt en voorzien van keldervenstertjes. Er is een laag haaks bijgebouw tegen de achtergevel van de westvleugel gebouwd.

In het verlengde van het boerenhuis is de stalvleugel met afgesnuit zadeldak (pannen) bewaard. Deze vleugel dateert uit de tweede helft van de 18de eeuw en is opgebouwd uit baksteenmetselwerk op een zandstenen sokkel, steekboogdeuren en rechthoekige vensters. Ten noorden, naast de inrijpoort, staat

een dienstgebouw met zadeldak (pannen). Het is voorzien van twee zandstenen deuren met negblokken en hoekconsoles, een zandstenen stalvenster (18de eeuw) en recentere muuropeningen. Op de oostzijde staat een alleenstaande langsschuur met zadeldak (pannen). Dit is een met steunberen versterkte baksteenbouw op een breukstenen sokkel. Beide zijpuntgevels werden door middel van gesinterde bakstenen gedateerd in 1767 en zijn afgewerkt met vlechtingen en overhoeks top- en schouderstukken. De inrijpoorten hebben zandstenen hoekconsoles onder de houten latei. Ze hebben van een brede bepleisterde daklijst voorziene langsggevels met zandstenen vensters en deur met negblokken en lateiconsoles.²

1.3.1 Bouwhistorisch onderzoek³

De oudste vermelding van de hoeve, toen nog het Hof 't Loebeke genoemd, dateert uit 1487. De pachters konden hun achterstallige pacht niet meer betalen, wat erop wijst dat de hoeve al een tijdje voor deze datum werd gebouwd. Waarschijnlijk was het oorspronkelijk een *allodium* of een vrij goed, maar in de vroegste Brabantse leenboeken uit de 15de en de 16de eeuw is er geen vermelding van terug te vinden. Op 12 december 1602 werd *“eene schoone hoeve met huysingen, lande, bempden, bogaerden, bosschen, graghten, gronde ende toebehoirten genampt de hoeve van Loebeke, off anderssins de hove van mijne heere van Catz”* verkocht.⁴ In de verkoop was een vakwerkstructuur van een bestaand huis niet inbegrepen. In 1606 werd het goed omschreven als *“een huys metten neerhoff vanden pachtere al rontsomme int watere, metter camere bovensolders edificien van pachtere schueren stallingen ende allen andere der selven goeden toebehoorten gemeijnelijck geheeten de hoeve van Loebeke”*.⁵ In een akte uit de periode 1613-1616 wordt ook een ophaalbrug vermeld. De nieuwe eigenaar verpachtte de hoeve in 1616 opnieuw, waarbij een beschrijving van de bestaande toestand werd opgemaakt: *“[...] zijn pachthoff metten huijsen, schueren, twee bovcamers neffens malcanderen boven de keucken, den vloerkelder, ... [...] het brauwhuysken oft houthuysken stande voor aende brugghe voer eenen stal [...]*.

In 1622 werd de hoeve nogmaals verkocht, maar het woonhuis was kort voordien afgebrand. De nieuwe eigenaar begon in 1623 met de bouw van een nieuwe schuur, gebruikmakende van de materialen van een schuur die elders werd afgebroken. Tussen 1624-1626 voerde de nieuwe pachter grote werken uit aan het hoevehuis en de nieuwe schuur. In 1636 werd er ook nog een tweede schuur gebouwd. Enkele onderdelen van het hoevehuis kunnen mogelijk nog in de 17de eeuw gedateerd worden: het toegangsportaal met kalkzandstenen omlijsting en witstenen latei op geprofileerde consoles evenals een geprofileerde balksleutel met brandsporen die in het huidige dakgebinte werd hergebruikt. De kalkzandstenen onderbouw van het woonhuis gaat terug tot de vroege 17de eeuw of dateert mogelijk nog van het afgebrande hoevehuis.

² <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/39837>

³ Beyen, Bruijninckx & Wouters (Studio Roma cvba) 2020.

⁴ “Nr. 40” in kopies akten Heemkundige kring.

⁵ SAM, OCMW-archief, I. – Fondatie Van Bellem, 9432, nr. 5/8, akte 3 oktober 1606.

Een volgende beschrijving van de hoeve dateert uit 1640: *“Het pachthoff metten huijsinghe, schuere, stallinghen, hoff, landen, ende omtrent een bunder weyde, alles geleghen in een stuck neffens malcanderen inde prochie van Boortmeerbeke, groot t’samen vijffentwintigh bunderen en halff...”*⁶ In 1681 legateerde edelvrouw Livina de Vulder de eigendom aan het Sint-Jozefhuis te Mechelen en in het beheer van het Sint-Romboutskapittel. Vanaf dan kreeg het domein ook haar huidige benaming. Na haar dood in 1685 kwam de hoeve in het beheer van het Sint-Romboutskapittel. Dat jaar werden er herstellingswerken uitgevoerd aan de zolder en de waterput. In 1701 werd de hoeve voorzien van een nieuwe brug en tot 1729 werden er geregeld kleine herstellingswerken uitgevoerd. Rekeningen uit de jaren 1729-1733 wijzen op omvangrijkere werken, zoals het vergroten van één van de bouwvolumes en het vernieuwen van een dak. In 1731 tekende landmeter Petrus Van Antwerpen een kaart van de hoeve, maar deze is jammer genoeg onvindbaar. Tussen 1737-1741 werd de brug nogmaals vernieuwd en werd ook de schuur hersteld. De oudste bewaarde voorstelling van de hoeve is te vinden op de kaart van Villaret (1745-1748). Hierop is een L-vormig woonhuis te zien en een noordelijke toegangsbrug. Er zijn nog twee kleineren bijgebouwen getekend.

Fig. 1.10: Detail uit de Villaretkaart met aanduiding van de Sint-Jozefhoeve.

In de periode 1758-1760 werd het oude woonhuis afgebroken en bouwde men op dezelfde plaats een nieuw woonhuis. De hoge kalkzandstenen onderbouw van een ouder gebouw bleef wel bewaard. In 1764 werd een nieuwe stenen brug gebouwd. In de periode tussen het opstellen van de Ferrariskaart (ca. 1777) en het Primitief Kadaster (ca. 1834) werd de westelijke aanbouw met bakoven, een éénlaags

⁶ RAL, Schepengriffies Boortmeerbeek, 5396 (cijnsboek 1681).

rechthoekig bouwvolume onder een zadeldak, bijgebouwd. Ook de noordoostelijke dienstgebouwen aan de oostzijde van het poortgebouw lijken op het primitief kadasterplan voor het eerst geregistreerd en ook de grote langschoor lijkt aan de oostzijde te zijn uitgebreid.⁷ Eind 19de eeuw vonden er werken plaats aan de zuidwestelijke stalvleugel in het verlengde van het woonhuis.

Uit de periode 1902-1964 zijn geen documenten met betrekking tot verbouwingen bewaard. Op foto's is te zien dat het vensterschrijnwerk begin 20ste eeuw werd vervangen aan de noordgevel van het voorhuis. Rond 1980 werden veranderingen aangebracht aan het westelijke deel van het woonhuis en de zuidwestelijke stallen voor de uitbouw van een taverne. Er werden nieuwe deuropeningen aangebracht in het linker woongedeelte. Het complex werd in 1994 beschermd als monument. Het kadasterplan van dat jaar toont dat de schaapstallen tegen de oostgevel van de grote langschoor en een betonnen aanbouw tegen de westgevel rond de tijd van de bescherming al waren afgebroken. In 2008 werden enkele wankelende delen van de zuidelijke topgevel van de schoor gedemonteerd.

Fig. 1.11: Detail uit de Ferrariskaart (ca. 1777) met aanduiding van de Sint-Jozefhoeve.

⁷ De aanhang hiervan werd rond 2010 afgebroken.

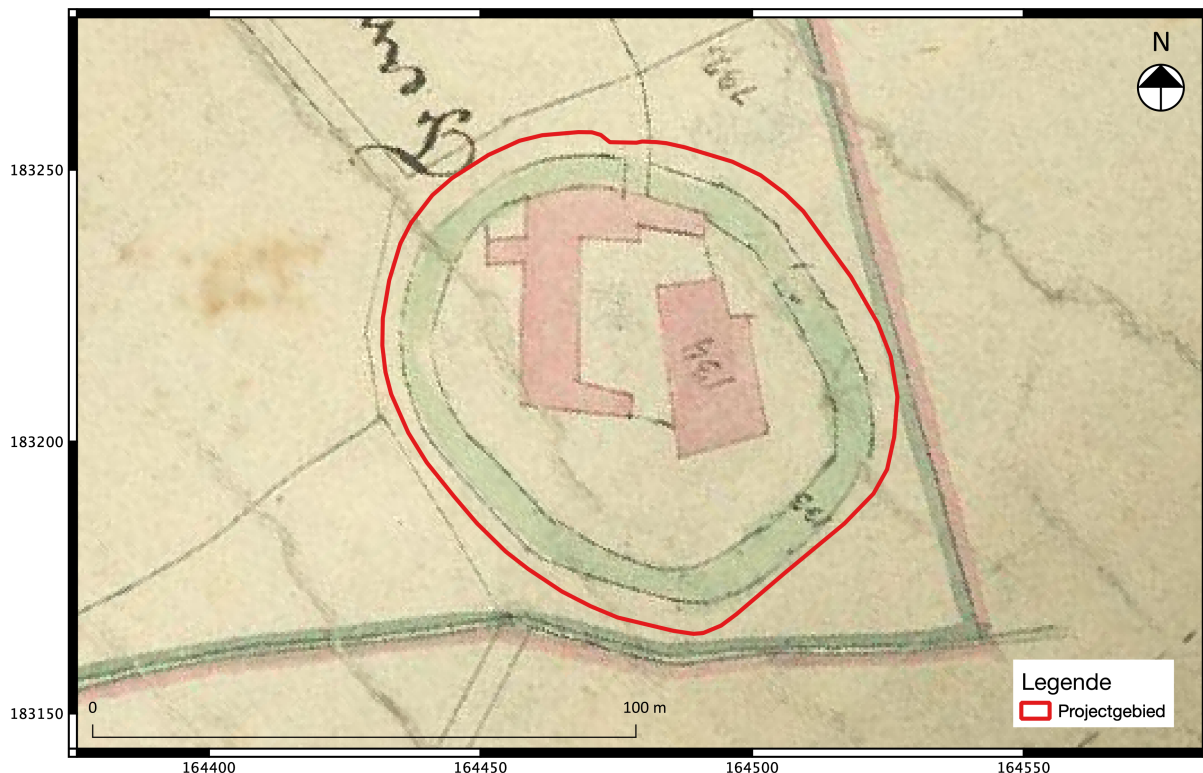

Fig. 1.12: Detail uit het Primitief Kadaster (ca. 1834) met aanduiding van de Sint-Jozefhoeve.

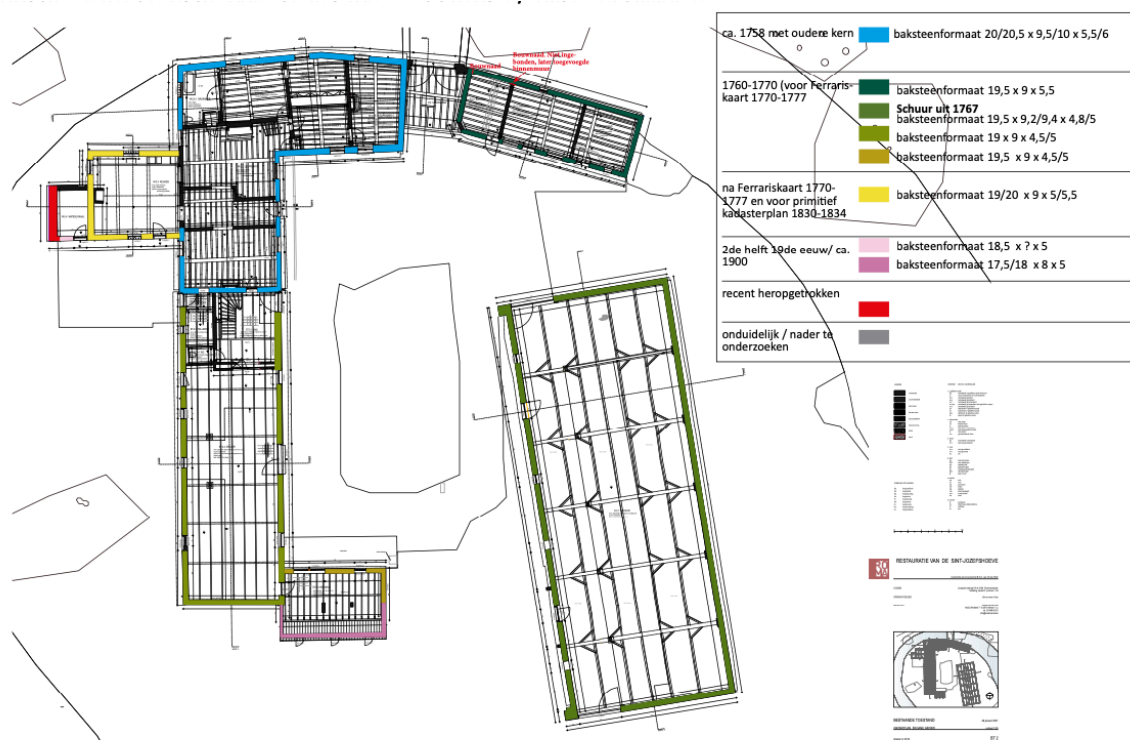

Fig. 1.13: Overzicht bouwhistorisch onderzoek (©Studio Roma CVBA).

1.3.2 Stabiliteitsonderzoek⁸

In 2021 voerde Triconsult nv een uitgebreid stabiliteitsonderzoek uit in en rond de hoeve, waarbij er zowel een visuele inspectie plaatsvond als enkele proefputten werden gegraven.

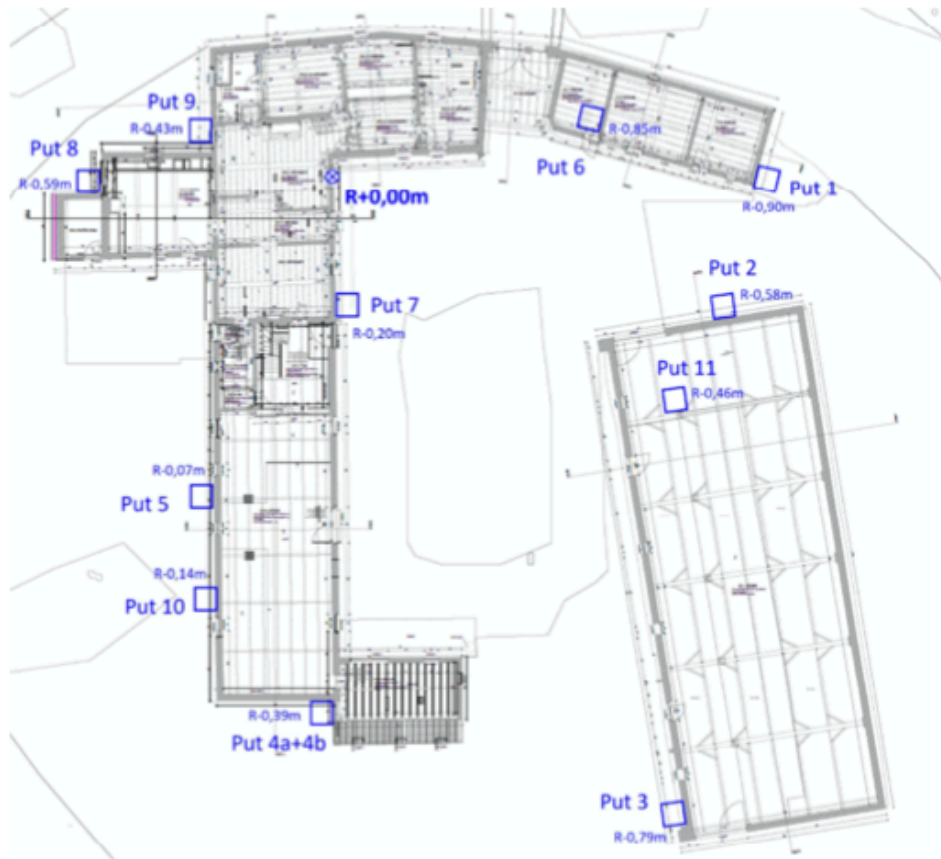

Fig. 1.14: Schematische aanduiding onderzoekspitten fundering + niveuaanduiding maaiveld t.o.v. algemene referentie R+00 (dorpel woonhuis binnenhofzijde) (©Triconsult).

Funderingsput P1

- Het funderingsmestelwerk bestaat uit baksteen en de hoekstenen zijn in natuursteen. Er kon geen vertanding worden vastgesteld.
- De aanzet van de fundering werd bereikt op een diepte van 1,15 m onder het maaiveld.
- De onderzijde van de fundering was niet zichtbaar door het snel stijgend grondwaterpeil (zelfs niet na wegpompen). Het grondwaterpeil werd na stabilisatie gemeten op een hoogteligging van R-1,65 m.

⁸ Deckers T. & Ignoel S. 2021: Hoeve Sint-Jozef te Boortmeerbeek: stabiliteitsonderzoek, Lummen.

Funderingsput P2

- De fundering van de noordgevel is opgebouwd uit een combinatie van natuursteen- en baksteenmetselwerk. De eerste laag van circa 80 cm betreft goed samenhangend natuursteenmetselwerk. De tweede laag bestaat uit baksteen (3 lagen) met een dikte van 15 cm. De onderste laag heeft een dikte van 30 cm en betreft terug natuursteenmetselwerk. Zowel het natuursteen- als baksteenmetselwerk verkeert nog in goede staat. Het funderingsmetselwerk onderaan (natuursteen onder baksteenlaag) is wel iets minder samenhangend. Mogelijks is het metselwerk wat losgekomen door de uitgraving of betreffen het eerder 'los' gestapelde stenen.
- De fundering heeft een vijftal kleine vertandingen. De totale verbeding bedraagt ca. 18 cm.
- De aanzet van de fundering werd bereikt op een diepte van 1,26 m onder het maaiveld, op een hoogteligging van R-1,84 m. Het grondwater bevond zich, na stabilisatie, op R-1,58 m.

Funderingsput P3

- De fundering bestaat uit een combinatie van natuursteenmetselwerk en baksteen. De eerste 60 cm bestaat uit goed samenhangend natuursteenmetselwerk, waarna nog 3 à 4 lagen (circa 30 cm) goed samenhangend baksteenmetselwerk en een onderlaag in (gestapelde) natuurstenen met een dikte van circa 30 cm aanwezig zijn.
- De fundering van de steunbeer is gelijkaardig aan die van de gevel. De onderzijde van de fundering is niet goed zichtbaar door de aanwezigheid van grondwater. Het water stroomt vlak onder de baksteenlaag uit, doorheen de minder samenhangende natuursteenlaag.

Funderingsput P4a en P4b

- De fundering van de stalling is volledig opgebouwd in baksteenmetselwerk. De natuurstenen plint onderaan de gevel en vermoedelijk zelfs een gedeelte van het funderingsmetselwerk in baksteen, bevindt zich boven het maaiveld.
- De fundering is aangezet op een diepte van 39 cm onder het maaiveld (R-0.78 m). De funderingsdiepte is dus beperkt.
- De fundering van de kleine aanbouw tegen de stalling bestaat uit 26 cm baksteenmetselwerk en een betonnen funderingszooltje van 10 cm dikte.
- De funderingsdiepte is beperkt tot 36 cm onder het maaiveldniveau (R-0.75 cm).

Funderingsput P5

- Het funderingsmetselwerk bestaat volledig uit baksteenmetselwerk. De overgang tussen de plint in natuursteenmetselwerk en de fundering bevindt zich t.h.v. het maaiveld. Het maaiveld ligt aldus circa 30 cm hoger dan t.h.v. de kopgevel (funderingsput P4a).
- De aanzetdiepte van de fundering is eerder beperkt en bevindt zich 60 cm onder het maaiveld, op een hoogteligging van R-0.67 m.
- Opvallend is de brede funderingstand (40 cm) onderaan de fundering. De vertanding is niet mooi homogeen, maar bestaat eerder uit een samenvang van brokstukken, mogelijks met natuursteenfragmenten. Het geheel is wel goed samenhangend.

Funderingsput P6

- De binnenmuur en fundering zijn opgetrokken uit steens baksteenmetselwerk (dikte 20 cm). De fundering heeft geen vertandingen en de aanzet bevindt zich circa 15 cm onder het vloerniveau binnen (R-0.85 m).

Funderingsput P7

- De fundering is opgetrokken uit dezelfde natuursteen als het gevelmetselwerk. De fundering heeft verschillende (kleine) vertandingen. De totale funderingsverbreding aan de buitenzijde bedraagt ongeveer 21 cm. De funderingsaanzet bevindt zich op een diepte van 65 cm onder het maaiveld en een hoogteligging van R-0.85 m.

Funderingsput P8

- De funderingen van het bakhuis en de keuken zijn gelijkaardig van geometrie. Beide zijn opgetrokken uit baksteenmetselwerk en de aanzetdiepte is beperkt tot circa 25 cm onder het maaiveld (R-0.84 à R-0.87 m).

Funderingsput P9

- De funderingsaanzet van de keuken is zeer beperkt en heeft een diepte van 15 cm onder het maaiveld. Het dient opgemerkt te worden dat de aanzetdiepte van de fundering zich circa 30 cm hoger bevindt (R-0.58 m) dan t.h.v. funderingsput P8 (R-0.87 m). Nochtans bevindt het maaiveld zich in deze zone circa 15 cm lager.
- Aan de noordzijde van de keuken is de funderingsaanzet dus beperkt tot 15 à 25 cm. De gevel is grondkerend over een hoogte van circa 45 à 60 cm.
- De fundering t.h.v. het (oorspronkelijke) woonhuis is integraal opgebouwd uit natuursteenmetselwerk. De fundering is licht afgeschuind en heeft onderaan twee vertandingen. De totale verbreding bedraagt ongeveer 25 cm. De aanzetdiepte bevindt zich op circa 47 cm onder het maaiveld, hetgeen overeenkomt met een relatiefpeil van R-0.90 m. De geometrie en aanzetdiepte van de fundering komt daarmee overeen met de vastgestelde geometrie t.h.v. funderingsput P7, aan de oostzijde van het woonhuis. Voor de niet onderkelderde gedeeltes van het woonhuis kan dus een uniforme fundering worden vastgesteld.

Funderingsput P10

- De fundering bestaat uit zowel baksteen- als natuursteenmetselwerk. Dergelijke duidelijke scheiding is niet waarneembaar t.h.v. proefput P5 en proefput P4 (alleen baksteenmetselwerk eventueel aangevuld met enkele natuursteenfragmenten).
- De fundering is aangezet op een diepte van 54 cm onder het maaiveld op een hoogteligging van R-0.68 m. De aanzet van de fundering bevindt zich daarmee op hetzelfde niveau als t.h.v. proefput P5, maar dus zonder grote tand.

Funderingsput P11

- De fundering onder de betonnen sokkel, waarop de houten kolom rust, is opgebouwd uit baksteenmetselwerk. De fundering betreft een doorlopende kettingmuur, waarvan de aanzetdiepte zich ongeveer op 75 cm onder het vloerniveau bevindt, op een hoogteligging van R-1.21 m. De kettingmuur is dus circa 60 cm minder diep aangezet dan de buitengevels (proefput P2 en P3).

1.3.3 Algemeen archeologisch kader

Hoewel er in de Sint-Jozefhoeve zelf (CAI 3002) nog geen archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden, werden er in de ruimere omgeving wel al enkele onderzoeken uitgevoerd.

Ten westen van de Sint-Jozefhoeve vond eind jaren 90 van vorige eeuw een archeologische begeleiding plaats (CAI 474). Het onderzoek leverde enkele oventjes op, die gelinkt zijn aan de recentere witloofteelt in de regio. In dezelfde periode werd een ongedateerde greppel aangetroffen bij controle van werken aan de Molenbeek (CAI 479).

In 2012 legde Studiebureau Archeologie proefsleuven aan op een terrein aan de Vekestraat (2012/181). De sporen bleven beperkt tot ploegsporen, ontginningskuilen en enkele ondiepe drainagegreppels. Vervolgonderzoek was niet noodzakelijk.⁹ Aan de overkant van de straat onderzocht J. Verrijckt in 2022 een terrein (CAI 983 513), aan de hand van landschappelijke boringen en proefsleuven. Het terrein bleek zwaar verstoord te zijn en de weinig archeologische sporen dateerden uit de 20ste eeuw.¹⁰ Een derde terrein werd onderzocht door All Archeo (CAI 980 992) en om dezelfde redenen vrijgegeven.¹¹ Ten noorden van het projectgebied onderzocht A. Devroe in 2020 een terrein aan de Leuvensesteenweg (CAI 980 093). Er werden enkel recente sporen aangetroffen, dus verder onderzoek was niet noodzakelijk.¹² In 2022 voerde Archeo een proefsleuvenonderzoek uit aan de Sparrendreef (CAI 983 238). Ook dit onderzoek leverde geen archeologisch relevante waarden op.¹³

Via metaaldetectie (CAI 216 697) werden aan de Jennekensheide enkele 20ste-eeuwse voorwerpen gevonden (schrappel, vingerhoed, muntjes). Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd hier de slag van Schiplaken uitgevochten (CAI 212 715, CAI 212 716), waarbij ook rond de vaart gevechtslinies werden opgericht (CAI 212 705 en 212 700). Aan de Weissetterbeek was een Duitse commandopost gelegen (CAI 212 706). Aan de Hubert Tobbackstraat is nog een bunker van de KW-linie bewaard (CAI 165 294). Aan de Mechelsesteenweg stond het verdwenen kasteel Schoonhoven (CAI 983 514).

Ten zuidwesten van het projectgebied liep de Romeinse weg tussen Tienen en Elewijt.

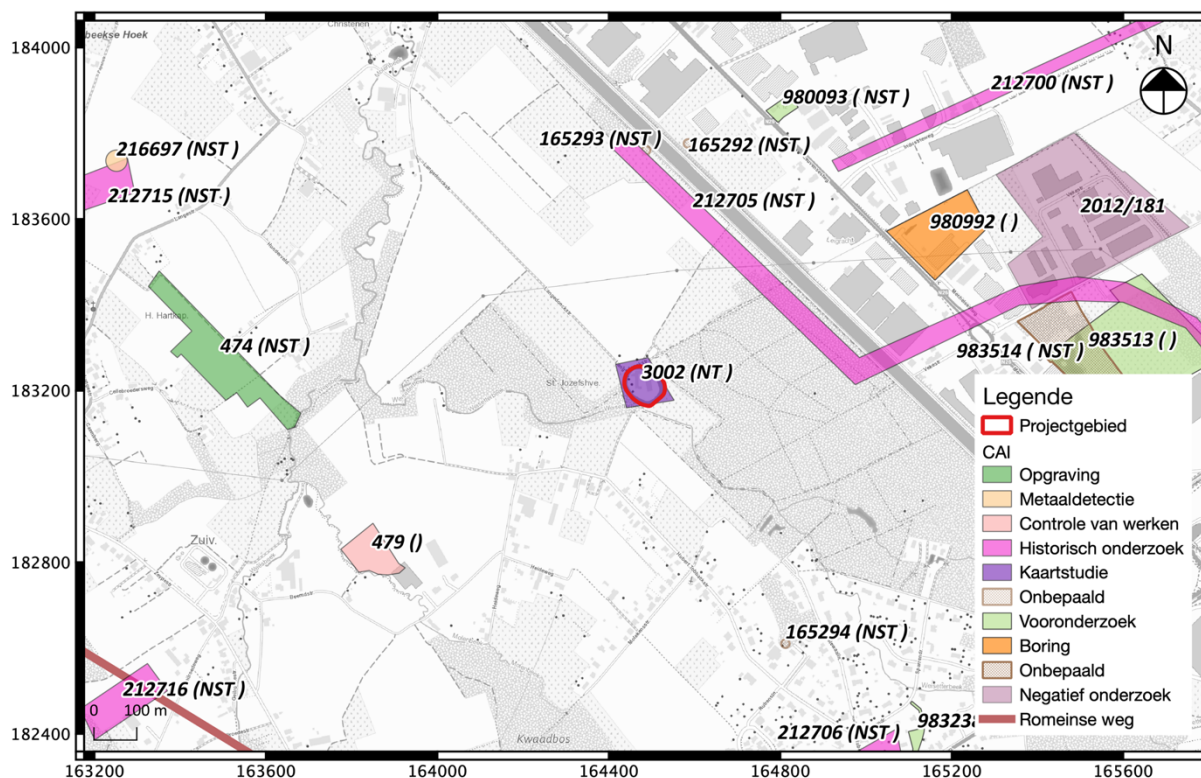
⁹ Vander Ginst & Smeets 2012.

¹⁰ Wijnen e.a. 2022.

¹¹ Coremans 2020.

¹² Devroe e.a. 2020.

¹³ Claesen & Van Genechten 2022.

1.4 Onderzoekopdracht en vraagstelling

Naar aanleiding van de geplande werken aan de Sint-Jozefhoeve te Boortmeerbeek werd een aanvraag voor archeologisch onderzoek met het oog op wetenschappelijke vraagstelling (ID 568) ingediend. Uit het bureauonderzoek bleek dat het projectgebied een groot archeologisch potentieel had en dat verder onderzoek noodzakelijk was. De aard van de werken en de specifieke terreincondities (weinig werkruimte, gebruik minigraver, instabiliteit gebouwen) maakte dat een volledige vlakdekkende opgraving niet opportuun werd geacht. Een werkbegeleiding vormde in deze specifieke situatie een beter alternatief. Er werd geen vooronderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd, waardoor de dieptes van eventuele archeologische niveaus niet gekend waren.

Het doel van het onderzoek is om de aanwezige waardevolle sporen en structuren in de zones die verstoord worden door de werken te documenteren en te registreren. De wetenschappelijke vraagstelling van het onderzoek is vooral gericht op de reconstructie van de bouwgeschiedenis van de Sint-Jozefhoeve, voor zover dit mogelijk is aan de hand van de beperkt uit te graven oppervlakte. Historische kaarten tonen aan dat de gracht mogelijks oorspronkelijk wat verder van het gebouw verwijderd was, waardoor het mogelijk is dat er archeologische resten (van oudere gebouwen of van oeverstructuren of andere) aangetroffen worden in de buurt van de twee gebouwen ter hoogte van de gracht. Ook wordt melding gemaakt in historische documenten van een ophaalbrug op de locatie van de nu aanwezige bakstenen brug. Tenslotte bevatten grachten ook zeer vaak interessant natuurwetenschappelijk materiaal, dat mogelijks verder onderzoek vraagt.

Volgende onderzoeksvragen komen hierbij aan bod:

- Wat is de bewaringstoestand van de aanwezige walgracht?
- Zijn er structuren in deze walgracht aanwezig (poortgebouw, versteviging oever, restanten oudere bruggen, ...)?
- Bevinden er zich vondsten in de gracht die een zicht op de materiële cultuur van de omwalde site kunnen geven?
- Kan op basis van natuurwetenschappelijke onderzoeken een beeld geschetst worden van de aard en materiële cultuur van de site? Bevestigen deze de meer dan gemiddelde status van de site?
- Kunnen delen van de bebouwing binnen de omwalde site gelokaliseerd, geïdentificeerd en geïnterpreteerd worden? Zijn er restanten van oudere bouwfases van de Sint-Jozefhoeve teruggevonden? Uit welke periode dateren deze en kunnen ze gelinkt worden aan een gekende bouwfase? Stemt dit overeen met historische bronnen?
- De opbouw van de funderingen is gedeeltelijk bekend uit het stabiliteitsonderzoek: Kunnen deze gegevens bevestigd worden tijdens het archeologisch onderzoek?
- Zijn er andere sporen aanwezig die in verband kunnen worden gebracht met de site met walgracht (bv. afvalkuilen, beer/waterputten, ...)?
- Zijn er sporen aanwezig die niet gelinkt zijn aan de hoeve? Zo ja: welke datering en functie hebben deze? Zijn deze in verband te brengen met specifieke activiteiten? Bevinden de sporen zich in stratigrafisch verband? Hoeveel verschillende lagen/stratigrafische eenheden zijn er te onderscheiden?

De rapportering over de begeleiding heeft als doel een overzicht te bieden van de resultaten van de uitgevoerde onderzoekshandelingen en het bijkomend wetenschappelijk potentieel van de resultaten daarvan te duiden.¹⁴ De erkend archeoloog dient een rapportering in bij het agentschap, die bestaat uit een archeologierapport en een eindverslag. Dit schrijven omvat het eindverslag, opgesteld volgens de bepalingen in de Code Goede Praktijk 4.0.

1.5 Onderzoeksmethode en -strategie

Op basis van de uitgevoerde onderzoeken kon worden vastgesteld dat de zone van het projectgebied beschikt over een hoog archeologisch potentieel. De datering, de aard van de sporen, de chronologische samenhang en het vondstmateriaal zorgt voor een archeologische verwachting van het terrein die dermate hoog leek dat een verder archeologisch onderzoek noodzakelijk was.

1.5.1 Vooropgestelde werkwijze

De restauratiewerken zullen worden uitgevoerd in vier deelgebieden. De site wordt onderzocht met een combinatie van vlakdekkende opgravingen op grotere oppervlaktes (uitgraven vloeren) en een

¹⁴ Code van Goede Praktijk 4.0; hoofdstuk 23.

werfbegeleiding bij specifieke werken (bijvoorbeeld uitgraven leidingsleuven, opsporen rioleringsleuven, funderingsleuven).

ALGEMENE BEPALINGEN

De grondwerken zijn zodanig op te vatten dat elk gevaar voor verzakking of instorting vermeden wordt. De bouwputten en sleuven voor funderingen, leidingen, rioleringen, reservoirs, putten, enz. moeten afmetingen hebben die het mogelijk maken alle werken gemakkelijk uit te voeren en te controleren. De bouwputten en sleuven worden uitgegraven tot op de diepte die nodig is voor het aanbrengen van de funderingsvoet. In elk geval moet de effectieve stabiliteit van het bouwwerk gewaarborgd blijven. Er zullen geen putten mogen gestoken worden voor het wegbergen van afval. Teneinde ervoor te zorgen dat de later uit te voeren werken in gunstige omstandigheden kunnen worden uitgevoerd, moeten de bouwputten en sleuven droog gemaakt en gehouden worden zolang zulks nodig is. De aannemer treft de nodige voorzorgen om het verbreken van het evenwicht in de ondergrond, het verweken van de bodem van de bouwputten en sleuven en het beschadigen van het gebouw te voorkomen.

Wanneer bouwputten en sleuven worden gegraven met graafmachines, dan mag met de machines niet tot op de vooropgestelde diepte gegraven worden, om te voorkomen dat de bodem en de wanden door de klauwen van de graafmachine worden losgewoeld. Vóór het storten van werkvloeren of funderingen wordt de bodem van bouwputten en sleuven bijgewerkt met de hand of met een procédé, waarmee het hoger vernoemde gevaar niet gelopen wordt. De wanden van bouwputten en sleuven worden zoveel mogelijk verticaal gegraven. Wanneer echter moet gevreesd worden voor inkalving gedurende de werken, worden de wanden in taluds uitgevoerd. De bodem van de bouwputten en sleuven wordt gezuiverd van stenen, metselwerkbrokken of andere harde voorwerpen. Het stutten en beschoeien van bouwputten en sleuven en van bestaande gebouwen wordt zo uitgevoerd dat iedere beweging van de grond en iedere beschadiging aan de gebouwen voorkomen wordt en dat de veiligheid van de personen, die zich in of nabij de bouwputten bevinden, gegarandeerd wordt. Indien er op de bereikte diepte nog archeologisch relevante waarden in de ondergrond kunnen voorkomen worden deze zones afgedekt met een geotextiel alvorens de uitgravingen opgevuld worden.

De putten en sleuven worden volledig opgeschoond, geregistreerd en beschreven volgens de bepalingen in de Code van Goede Praktijk. Er wordt voorzien in staalnames van bouw materiaal en staalnames voor datering van houtskool in de mortel indien muren/vloeren worden aangetroffen. Deze posten worden na assessment en na oordeel van de erkend archeoloog en pas na en in overleg met de verschillende betrokken partijen uitgevoerd. Er wordt ook voorzien in het nemen van bulkstalen van de vulling van de ringgracht.

Aangezien er nog geen veldwerk werd uitgevoerd op het projectgebied bestaat er de mogelijkheid dat er contexten worden aangetroffen die een specifieke opgravingsmethode vereisen. Bij het aantreffen van waterputten, beerputten, silo's en/of diepe afvalputten wordt bijzondere aandacht besteed aan de monsternamen voor natuurwetenschappelijk en dateringsonderzoek. Bij het couperen van

waterputten wordt er -indien mogelijk- zorg voor gedragen dat de volledige waterput met insteekkuil wordt gecoupeerd. Bij diepe sporen moet echter te allen tijde rekening gehouden worden met de stabiliteit van de omliggende structuren en gebouwen en de veiligheid van het aanwezige personeel. Het al dan niet opgraven ervan dient alleszins te worden bekeken met de aannemer en/of stabiliteitsingenieur ter plekke. Indien de veldwerkleider van mening is dat er mogelijk nog archeologische resten aanwezig zijn die niet kunnen worden onderzocht, worden deze afgedekt met geotextiel en gestabiliseerd zand, volgens het inzicht van de erkend archeoloog en praktisch in samenspraak met de aannemer.

Er wordt ook ter plekke door de erkend archeoloog geëvalueerd of er in 1 of in 2 vlakken gewerkt wordt. Normaal wordt een eerste vlak aangelegd op afbraakniveau van eventuele oudere funderingen, muren en/of structuren en wordt ook onder deze sporen gekeken of er nog oudere grondsporen of structuren zijn.

Begravingen worden op de huidige site niet verwacht. Bij het aantreffen van contexten die niet zijn opgenomen in dit programma van maatregelen kan gekeken worden naar de Code van Goede Praktijk. Alle handelingen worden uitgevoerd conform de CGP 4.0.

ZONE 1: POORTGEBOUW

1) Uitgravingen in het gebouw

- Manuele uitgravingen voor ondervloeren: Uitgravingen binnenin het gebouw gebeuren manueel met de schop, niet met een graafmachine (i.v.m. stabiliteit gebouw). Het demonteren of uitbreken van de tegels (recent) van de bestaande vloer kan zonder archeologische begeleiding gebeuren. Bij diepere werken dient er steeds een archeoloog aanwezig te zijn. De geplande uitgravingsdiepte in het poortgebouw bedraagt 50 cm onder de huidige vloer. De graafwerken worden uitgevoerd door een team van archeologen, hierin eventueel bijgestaan door arbeiders van de aannemer. Ondergrondse massieven worden enkel (gedeeltelijk) verwijderd indien deze een belemmering vormen voor de geplande werken. Oudere vloer- en muurresten dienen steeds zo veel mogelijk in situ bewaard te blijven en mogen niet verwijderd worden voor archeologisch onderzoek en registratie hebben plaatsgevonden.
- Leidingen: de positie van leidingen moet geverifieerd worden en indien nodig dienen leidingen verlegd te worden. Deze graafwerken mogen enkel plaatsvinden onder begeleiding van een archeoloog. De exacte uitgravingsdiepte en -positie is nog niet gekend, maar er wordt sowieso tot op vorstvrije diepte gewerkt. Dit zal tussen 80 – 100 cm onder het maaiveld zijn.
- Aanvullen van de putten/sleuven: na de archeologische registratie worden de werkvlakken afgedekt met een geotextiel, indien er dieper nog archeologische waarden worden verwacht. Vervolgens worden de putten/sleuven opgevuld volgens de voorwaarden uit het lastenboek.

2) Lokaal leegpompen ringgracht (maatregelen overleg Onroerend Erfgoed 13/12/2021) en funderingswerken

Een voorafgaande volwaardige opgraving is niet mogelijk. Daarom zal een werfbegeleiding uitgevoerd worden tijdens het droogleggen van de gracht en het wegnemen van het slib. Zodra de gracht drooggelegd is, dient een veilige werkzone gecreëerd te worden in de gracht door het wegnemen van het slib tegen de buitenrand van de gracht. Het slib, in een zone van min. 2,5 m rond het poortgebouw en de woning (ter plekke te controleren door de archeoloog) en een zone van 5 tot 10 m rond de brug, mag pas weggenomen worden zodra de archeoloog aanwezig is, eventuele opgravingen uitgevoerd heeft of onder zijn begeleiding heeft laten uitvoeren, de nodige onderzoeken heeft kunnen uitvoeren en toestemming geeft. De gracht werd in de loop der jaren reeds regelmatig geruimd, al dan niet tot tegen de gebouwen. Of er al dan niet nog historisch materiaal aanwezig is in de gracht zal door de archeoloog dienen vastgesteld te worden. Indien wel dan zal de archeoloog het verder uitgraven zorgvuldig zelf uitvoeren en/of begeleiden en bijzondere aandacht geven aan monsternamen voor natuurwetenschappelijk onderzoek.

De vulling van de gracht wordt onder toezicht van de vergunninghouder (machinaal) laagsgewijs verwijderd tot de maximale diepte van de gracht zichtbaar is. Daarbij wordt het vlak systematisch gecontroleerd op vondsten en gescreend met een metaaldetector. Bij het verwijderen van de vulling dient tevens speciale aandacht besteed te worden aan het herkennen en registreren van stenen, houten en andere structurele elementen die deel uitmaakten van zowel de bouw als de werking van de gracht. Voorts wordt de nodige aandacht besteed aan restanten van bruggen en bouwwerken die aan de gracht grensden. Op zulke plaatsen worden bijkomende monsters genomen voor natuurwetenschappelijk onderzoek. Het verzamelen van vondsten gebeurt per grachtsegment zodat spatiale analyse van de vondstenverspreiding mogelijk is.

De funderingen van het gebouw worden door de archeologen geregistreerd (fotografie, inmeten, tekeningen) en onderzocht volgens de bepalingen in de Code van Goede Praktijk.

ZONE 2: WONING

1) Uitgravingen in het gebouw

- Manuele uitgravingen voor ondervloeren: Uitgravingen binnenin het gebouw gebeuren volgens het lastenboek manueel met de schop, niet met een graafmachine. Vanuit archeologisch standpunt mogen de werken echter ook machinaal gebeuren. Het demonteren of uitbreken van de tegels (recent) van de bestaande vloer of de parketvloer kan zonder archeologische begeleiding gebeuren. Bij diepere werken dient er steeds een archeoloog aanwezig te zijn. De geplande uitgravingdiepte in het gebouw bedraagt 50 cm onder de huidige vloer. De graafwerken worden uitgevoerd door een team van archeologen, hierin eventueel bijgestaan door arbeiders van de aannemer. Ondergrondse massieven worden enkel (gedeeltelijk) verwijderd indien deze een belemmering vormen voor de geplande werken. Oudere vloer- en

muurresten dienen steeds zo veel mogelijk in situ bewaard te blijven en mogen niet verwijderd worden voor archeologisch onderzoek en registratie hebben plaatsgevonden.

- Leidingen: de positie van leidingen moet geverifieerd worden en indien nodig dienen leidingen verlegd te worden. Deze graafwerken mogen enkel plaatsvinden onder begeleiding van een archeoloog. De exacte uitgravingsdiepte en -positie is nog niet gekend. Sowieso wordt er tot op vorstvrij niveau gewerkt (80 – 100 cm -mv).
- Aanvullen van de putten/sleuven: na de archeologische registratie (zie verder voor uitvoeringswijze) worden de werkvlakken afgedekt met een geotextiel, indien in de ondergrond nog archeologische waarden worden verwacht. Vervolgens worden de putten/sleuven opgevuld volgens de voorwaarden uit het lastenboek.

2) Uitgravingen buiten het gebouw voor de plaatsting van afvoerleidingen en putten van afval- en vuilwater

- De uitgravingen kunnen machinaal gebeuren onder toezicht van de archeologen. De locatie van de bestaande leidingen moet ook nog worden geverifieerd op het terrein. Ook deze graafwerken dienen archeologisch begeleid te worden.
- De exacte uitgravingsdiepte van de nieuwe sleuven is nog niet gekend, maar voor leidingen wordt er uitgegaan van een vorstvrije diepte op ca. 80-100 cm onder het maaiveld. De werken worden archeologisch begeleid, aangezien het door de technische uitvoeringswijze van de aanleg niet mogelijk is om een volledige opgraving uit te voeren. De begeleiding wordt uitgevoerd conform de maatregelen in de Code Goede Praktijk 4.0 hoofdstuk 15-19.
- De putten voor het afval- en vuilwater zullen de bodemopbouw diepgaander verstoren. De nodige maatregelen dienen genomen te worden om overlast door grondwater tegen te gaan. De putten worden laagsgewijs uitgegraven met een kraan met tandenloze bak. Eventuele archeologische vondsten worden per spoor/laag ingezameld. De wanden van de putten worden opgeschoond en geregistreerd als bodemprofiel volgens de bepalingen in de Code Goede Praktijk 4.0.

3) Lokaal leegpompen ringgracht (maatregelen overleg Onroerend Erfgoed 13/12/2021)

Een voorafgaande volwaardige opgraving is niet mogelijk. Daarom zal een werfbegeleiding uitgevoerd worden tijdens het droogleggen van de gracht en het wegnemen van het slib. Zodra de gracht drooggelegd is, dient een veilige werkzone gecreëerd te worden in de gracht door het wegnemen van het slib tegen de buitenrand van de gracht. Het slib, in een zone van min. 2,5 m rond het poortgebouw en de woning (ter plaatste te controleren) en 5 tot 10 m rond de brug, mag pas weggenomen worden zodra de archeoloog aanwezig is, eventuele opgravingen uitgevoerd heeft of onder zijn begeleiding heeft laten uitvoeren, de nodige onderzoeken heeft kunnen uitvoeren en toestemming geeft. De gracht werd in de loop der jaren reeds regelmatig geruimd, al dan niet tot tegen de gebouwen. Of er al dan niet nog historisch materiaal aanwezig is in de gracht zal door de archeoloog dienen vastgesteld te worden. Indien wel dan zal de archeoloog het verder uitgraven zorgvuldig zelf uitvoeren en/of begeleiden en bijzondere aandacht geven aan monsternamen voor natuurwetenschappelijk onderzoek.

De vulling van de gracht wordt onder toezicht van de vergunninghouder (machinaal) laagsgewijs verwijderd tot de maximale diepte van de gracht zichtbaar is. Daarbij wordt het vlak systematisch gecontroleerd op vondsten en gescreend met een metaaldetector. Bij het verwijderen van de vulling dient tevens speciale aandacht besteed te worden aan het herkennen en registreren van stenen, houten en andere structurele elementen die deel uitmaakten van zowel de bouw als de werking van de gracht. Voorts wordt de nodige aandacht besteed aan restanten van bruggen en bouwwerken die aan de gracht grensden. Op zulke plaatsen worden bijkomende monsters genomen voor natuurwetenschappelijk onderzoek. Het verzamelen van vondsten gebeurt per grachtsegment zodat spatiale analyse van de vondstenverspreiding mogelijk is.

De funderingen van het gebouw worden door de archeologen geregistreerd (fotografie, inmeten, tekeningen) en onderzocht volgens de bepalingen in de Code van Goede Praktijk.

ZONE 3: STALLINGEN

- Uitgravingen binnenin het gebouw gebeuren volgens het lastenboek manueel met de schop, niet met een graafmachine. Vanuit archeologisch standpunt mogen de werken echter ook machinaal worden uitgevoerd. Het demonteren of uitbreken van de tegels (recent) van de bestaande vloer kan zonder archeologische begeleiding gebeuren. Bij diepere werken dient er steeds een archeoloog aanwezig te zijn. De geplande uitgravingsdiepte in het gebouw bedraagt 50 cm onder de huidige vloer. De graafwerken worden uitgevoerd door een team van archeologen, hierin eventueel bijgestaan door arbeiders van de aannemer. Ondergrondse massieven worden enkel (gedeeltelijk) verwijderd indien deze een belemmering vormen voor de geplande werken. Oudere vloer- en muurresten dienen steeds zo veel mogelijk in situ bewaard te blijven en mogen niet verwijderd worden voor archeologisch onderzoek en registratie hebben plaatsgevonden.
- Registratie putjes funderingsonderzoek: er zijn binnen de stallingen nog 3 kleine putjes van het funderingsonderzoek aanwezig. Deze worden opgeschoond en archeologisch geregistreerd volgens de bepalingen in de CGP 4.0.
- Uitgravingen voor funderingen: er wordt langs de zuidelijke gevel van de varkensstal een sleuf gegraven met een minimale diepte van 50 cm onder het maaiveld. De werken worden archeologisch begeleid. Er wordt aandacht besteed aan eventuele bijkomende muurresten buiten de bestaande gebouwen, grondsporen, en de stratigrafische opbouw van de bodem. Er wordt minstens één bodemprofiel aangelegd in de sleuf. De funderingen van de bestaande varkensstal worden opgeschoond en geregistreerd volgens de bepalingen in de Code Goede Praktijk.
- Uitgravingen buiten het gebouw voor de plaatsting van afvoerleidingen en putten van afval- en vuilwater: De uitgravingen kunnen machinaal gebeuren onder toezicht van de archeologen. De locatie van de bestaande leidingen moet ook nog worden geverifieerd op het terrein. Ook deze graafwerken dienen archeologisch begeleid te worden. De exacte uitgravingsdiepte van de nieuwe sleuven is nog niet gekend, maar voor leidingen wordt er uitgegaan van een vorstvrije diepte op ca. 80-100 cm onder het maaiveld. De werken worden archeologisch begeleid, aangezien het door de technische uitvoeringswijze van de aanleg niet mogelijk is om een

volledige opgraving uit te voeren. De begeleiding wordt uitgevoerd conform de maatregelen in de Code Goede Praktijk 4.0 hoofdstuk 15-19. De putten voor het afval- en vuilwater zullen de bodemopbouw diepgaander verstoren. De nodige maatregelen dienen genomen te worden om overlast door grondwater tegen te gaan. De putten worden laagsgewijs uitgegraven met een kraan met tandenloze bak. Eventuele archeologische vondsten worden per spoor/laag ingezameld. De wanden van de putten worden opgeschoond en geregistreerd als bodemprofiel volgens de bepalingen in de Code Goede Praktijk 4.0.

ZONE 4: SCHUUR

De bestaande funderingen zouden volstaan voor de stabiliteit van het gebouw. Mogelijk wordt er wel een cementering of drainage aangebracht, maar dit kan pas in een latere fase van het onderzoek definitief bepaald worden. De mogelijke uitgraving gebeurt met een graafmachine met een tandenloze bak of met de hand, afhankelijk van de stabiliteit van het gebouw. De uitgravingsdiepte van de archeologie zal echter niet verder gaan dan de geplande uitgraving in functie van de werken. Eventuele archeologische resten worden na onderzoek en registratie afgedekt met een geotextiel, waarna de putten/sleuven worden aangevuld met niet-puinhoudende grond.

OVERIGE

De hoeve zal ook voorzien worden van een warmtepomp. De pomp zelf wordt geïnstalleerd met een boring, maar nadien zullen er ook sleuven voor de leidingen worden gegraven. Het uitgraven van deze sleuven dient eveneens archeologisch begeleid te worden, op dezelfde manier als van toepassing is op de rioleringswerken.

Ter hoogte van de voormalige varkensstal is een ondergrondse put (regen? Beer?) aanwezig. Aan het maaiveld is deze afgedekt met een betonplaat. De ouderdom van deze put is niet gekend. Indien het effectief om een volledig betonnen constructie gaat, dient deze niet archeologisch geregistreerd te worden. De put was momenteel nog opgevuld, maar zal geleegd worden en ofwel gerecupereerd ofwel vervangen worden. Indien na het legen blijkt dat het niet om een volledig betonnen constructie gaat, dan wordt deze door de archeologen geregistreerd. De vulling is archeologisch niet relevant, aangezien deze put tot op heden in gebruik is gebleven.

1.5.2 Praktische uitvoering

ZONE 1: POORTGEBOUW

Op donderdag 6 oktober 2022 kreeg de veldwerkleider telefoon van de aannemer met de melding dat het slib reeds uit de gracht was gehaald en dat de gracht was drooggelegd. Hoewel dit onder archeologische begeleiding had moeten gebeuren, werd Studiebureau Archeologie niet op voorhand

van deze werken op de hoogte gesteld. Op 7 oktober 2022 gingen twee archeologen ter plaatse om de funderingen en de brug te inspecteren. Het slib werd, voor zover mogelijk, visueel gecontroleerd op archeologisch relevante vondsten, maar deze bleken niet aanwezig. Er werden enkele proefputten manueel verdiept om de funderingen van de woning, het poortgebouw en de brug in kaart te brengen. De put van het poortgebouw liep echter onmiddellijk onder water.

De uitgravingen in het poortgebouw werden op 14 maart 2023 geregistreerd. De uitgravingsdiepte bleef hier bij nader inzien beperkt tot ca. 30 cm onder de dorpel, in plaats van de voorziene 50 cm. In de meest oostelijke ruimte ligt een bakstenen vloer. Deze zal behouden blijven.

Fig. 1.16: Leeggepompte gracht op 7 oktober 2022.

Fig. 1.17: Wateroverlast aan werkput 15.

ZONE 2: WONING

Bij aanvang van de begeleiding bleek dat de werken in de woning beperkt bleven tot de keuken en de hal, die aan de stallen grenst. De hal werd daarom tegelijkertijd met de stallen onderzocht. In de keuken werden enkel de bestaande vloertegels uitgebroken, waarna er een nieuwe betonnen ondervloer zou worden gestort. De uitgravingsdiepte in de keuken vormde geen gevaar voor eventuele archeologische waarden. Verdere opvolging was hier dus niet noodzakelijk.

ZONE 3: STALLINGEN

Omwille van de stabiliteit van de buitenmuren kon de vloer van de stal niet in één keer over de volledige oppervlakte worden uitgegraven. Er werden daarom tweemaal een reeks van funderingsputten langs zuid- en westmuur gegraven tot op een diepte van ca. 50 cm. De uitgravingen gebeurden manueel en werden archeologisch opgevolgd. Pas nadat er beton in deze putten was gestort, kon de rest van het stalgedeelte worden uitgegraven. Onder het zavelpakket van de bestaande vloer bleek lokaal nog een oudere bakstenen vloer bewaard te zijn. Deze werd eerst volledig vrijgelegd en opgeschoond met een schop, truweel en borstels. De vloer werd vervolgens ingemeten en geregistreerd via fotogrammetrie. Nadien werd deze uitgebroken zodat er verdiept kon worden tot de voorziene 50 cm. Deze graafwerken gebeurden machinaal met een kleine graafmachine. Het aangelegde vlak werd vervolgens opgeschoond met de schop en geregistreerd volgens de bepalingen in de Code van Goede Praktijk.

Fig. 1.18: Funderingsputten langs de zuid- en westmuur.

Fig. 1.19: Verdiepen van het stalgedeelte.

RIOLERINGSWERKEN

Rondom de gebouwen werden enkele sleuven voor nieuwe leidingen gegraven. De werken werden opgevolgd, maar bleken volledig in opgehoogde grond uitgevoerd te worden.

Fig. 1.20: Sleuven leidingen.

ZONE 4: SCHUUR

Het archeologisch onderzoek aan de schuur bleef in deze fase beperkt tot de registratie van twee kleine putten ter hoogte van de westmuur. Er zal voor de restauratie van de schuur een nieuw dossier worden opgemaakt.

1.5.3 Contextgebonden bepalingen

Zie paragraaf 1.5.1

1.5.4 Betrokken actoren

Actoren	Naam
Erkend archeoloog en veldwerkleider	Julie Van Roy OE/ERK/Archeoloog/2021/00015
Assistent-archeologen	Laurane Dupont Sara Claessens Vanessa Vander Ginst Wouter Yperman
Consulent Agentschap Onroerend Erfgoed	Els Patrouille

Hoofdstuk 2 Assessmentrapport

2.1 Gehanteerde methoden, technieken en criteria

“Het is mogelijk dat een vondstencollectie, staal of spoor wetenschappelijk potentieel blijkt te hebben, maar niet voor het beantwoorden van de vooraf gedefinieerde vraagstellingen. Voor een deel zullen de onderzoeksvragen dan bijgesteld moeten worden of voor een deel zal het exploiteren van het wetenschappelijk potentieel later moeten gebeuren, buiten de context van het archeologisch project. Alleen door van elk deel van een archeologisch ensemble het wetenschappelijk potentieel in te schatten, kan men ten weten komen welke vragen mogelijk kunnen beantwoord worden, en tot op welk niveau.”¹⁵

Voorafgaand aan de opgraving zijn er door de auteurs van de aanvraag voor wetenschappelijke vraagstelling onderzoeksvragen geformuleerd die betrekking hebben op het verwachte bodemarchief ter hoogte van de Sint-Jozefhoeve. Er had op dat moment nog geen archeologisch (voor)onderzoek plaatsgevonden. Hierdoor hebben de onderzoeksvragen voornamelijk een algemeen karakter. Om die reden zal het assessment resulteren in een bijstelling van de vooraf gestelde onderzoeksvragen en het definiëren van het onderzoekspotentieel.

Het volledig archeologisch ensemble wordt opgedeeld in vijf groepen. Voor elk deel van het ensemble wordt het wetenschappelijk potentieel ingeschat, conform de aanbevelingen van het agentschap Onroerend Erfgoed (handleiding assessment) en de bepalingen volgens de Code van Goede Praktijk. Het totaalbeeld resulteert in een plan van aanpak (onderzoeksstrategie) met een prioriteitenlijst van noodzakelijke onderzoekshandelingen, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen onderzoek dat past binnen het kader van het onderzoek en onderzoek dat past in een ander (toekomstig) kader.

2.2 Observaties en registraties

2.2.1 Assessment van de vondsten

Er werden tijdens het onderzoek geen vondsten aangetroffen.

Volgende onderzoeksvraag komt te vervallen:

- Bevinden er zich vondsten in de gracht die een zicht op de materiële cultuur van de omwalde site kunnen geven?

¹⁵ Citaat uit Eryvnyck e.a. 2015: 9.

2.2.2 Assessment van de stalen

Er werden tijdens het onderzoek vier stalen ingezameld. Het gaat om kleine fragmenten (<10g) hout afkomstig uit het onderzoek van de gracht (S23, S25 en S26) en een baksteenstaal van S30. Verdere analyse is op dit moment niet noodzakelijk. Het hout zou eventueel in aanmerking kunnen komen voor houtsoortbepaling. Gezien de geringe kenniswinst dat dit zou opleveren lijkt dit, binnen het kader van het huidige onderzoek, kosten-batengewijs niet te verantwoorden. De stalen zullen wel bewaard worden met het oog op eventueel toekomstig onderzoek.

Volgende onderzoeksvraag komt te vervallen:

- Kan op basis van natuurwetenschappelijke onderzoeken een beeld geschetst worden van de aard en materiële cultuur van de site? Bevestigen deze de meer dan gemiddelde status van de site?

2.2.3 Conservatie-assessment

De vondsten zijn stabiel en hebben geen consolidatie of conservatie nodig.

2.2.4 Assessment van de sporen, sporencombinaties en archeologische structuren

Het aantal sporen bleef, gezien de geringe uitgravingsdiepte van de geplande werken, relatief beperkt. Het gaat voornamelijk om oudere (funderings)muren en vloeren. Enkel ter hoogte van het poortgebouw wezen de muurresten erop dat het gebouw ooit een andere indeling heeft gekend. Dit werd al vermoed op basis van het bouwhistorisch onderzoek. Interessant was wel dat er in de stal een aantal paalkuilen werden aangetroffen langsheen de westgevel. Mogelijk werd het dak hier dus ooit ondersteund door balken.

2.2.5 Assessment van de archeologische site

Tijdens het onderzoek werden slechts een beperkt aantal sporen aangetroffen. De opgraving bleef beperkt in diepte en omvang, waardoor de volledige site niet onderzocht kon worden. Mogelijk zijn er ter hoogte van de woning en de schuur nog restanten van oudere bouwfases aanwezig.

2.3 Potentieel voor wetenschappelijk onderzoek¹⁶

Op basis van de restanten van oudere bouwfases kan, in combinatie met de gegevens van het bouwhistorisch onderzoek, de bouwgeschiedenis van de Sint-Jozefhoeve gedeeltelijk achterhaald

¹⁶ De relevante vraagstelling bij zowel de opgraving als het verdere natuurwetenschappelijke onderzoek staat omschreven in paragraaf 1.3.1.

worden. Het ontbreken van vondsten of goed dateerbare lagen (mogelijk wel bewaard op grotere diepte?) maakt het onmogelijk om de resten op dit moment nauwkeurig te dateren.

2.4 Verder onderzoek

2.4.1 Te beantwoorden onderzoeksvragen

- Wat is de bewaringstoestand van de aanwezige walgracht?
- Zijn er structuren in deze walgracht aanwezig (poortgebouw, versteviging oever, restanten oudere bruggen, ...)?
- Kunnen delen van de bebouwing binnen de omwalde site gelokaliseerd, geïdentificeerd en geïnterpreteerd worden? Zijn er restanten van oudere bouwfases van de Sint-Jozefhoeve teruggevonden? Uit welke periode dateren deze en kunnen ze gelinkt worden aan een gekende bouwfase? Stemt dit overeen met historische bronnen?
- De opbouw van de funderingen is gedeeltelijk bekend uit het stabiliteitsonderzoek: Kunnen deze gegevens bevestigd worden tijdens het archeologisch onderzoek?
- Zijn er andere sporen aanwezig die in verband kunnen worden gebracht met de site met walgracht (bv. afvalkuilen, beer/waterputten, ...)?
- Zijn er sporen aanwezig die niet gelinkt zijn aan de hoeve? Zo ja: welke datering en functie hebben deze? Zijn deze in verband te brengen met specifieke activiteiten? Bevinden de sporen zich in stratigrafisch verband? Hoeveel verschillende lagen/stratigrafische eenheden zijn er te onderscheiden?

2.4.2 Strategie voor de verwerking

Alle gegevens van de opgraving werden opgelijst in de bijlages. Na afloop van de waarderingen en analyses worden alle resultaten samengevoegd om tot een synthese en uitwerking te komen. Hierin worden, indien nodig, voorstellen gedaan voor verder specialistisch onderzoek die hier niet aan bod zijn gekomen.

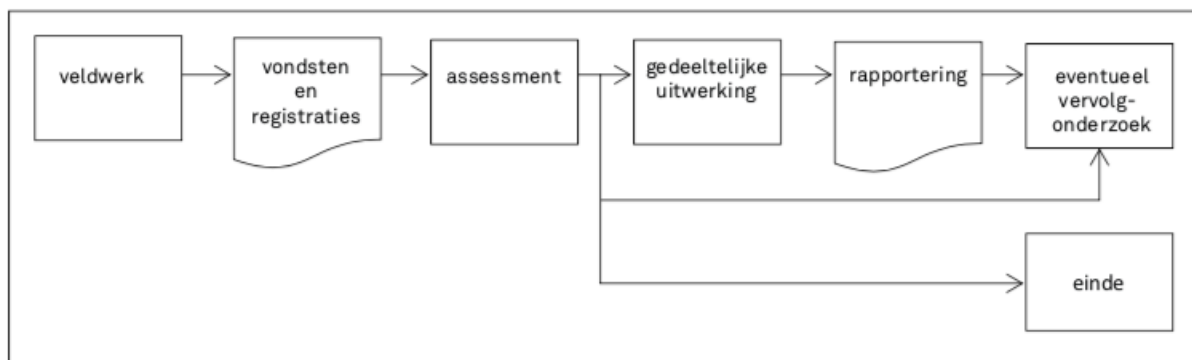

Fig. 2.1: Positie van het assessment bij opgravingen (©Ervynck, Debruyne & Ribbens 2015, 12).

2.4.3 Conservatiestrategie

Het is belangrijk dat het archeologisch ensemble ook na het onderzoek toegankelijk blijft voor wetenschappers uit verschillende disciplines. Er wordt daarom voorgesteld om afspraken te maken met het onroerenderfgoeddepot van de provincie Vlaams-Brabant, zodat zij de bewaring van het ensemble op zich nemen. Zij kunnen er dan voor zorgen dat alles volgens de regels van de kunst wordt bewaard en dat het assemblage toegankelijk blijft voor eventueel verder onderzoek.

Hoofdstuk 3 Analyse van de archeologische site

3.1 Landschappelijke ligging

Gezien de beperkte uitgravingsdiepte van de geplande werken kon nergens een volledig bodemprofiel bekomen worden. De uitgravingen bleven beperkt tot lagen van antropogene oorsprong. Deze paragraaf overloopt daarom enkel kort de landschappelijke context van het projectgebied met aandacht voor zijn aardkundige en hydrografische situering, de fysisch-geografische context en bodemtypologie.

De Sint-Jozefhoeve bevindt zich op de grens tussen de gemeenten Boortmeerbeek en Kampenhout. De omgeving is relatief vlak en wordt gekenmerkt door lage gebieden in de nabijheid van recentere beekvalleien. Het projectgebied ligt aan de rand van de vallei van de Weissetterbeek, die uitmondt in de Weesbeek. Beide waterlopen behoren tot het Dijlebekken. De Sint-Jozefhoeve ligt op een hoogte tussen 11,3 en 11,9 m TAW, waarbij de grote hoogteverschillen in de terreinprofielen te verklaren zijn door de aanwezigheid van een ringgracht.

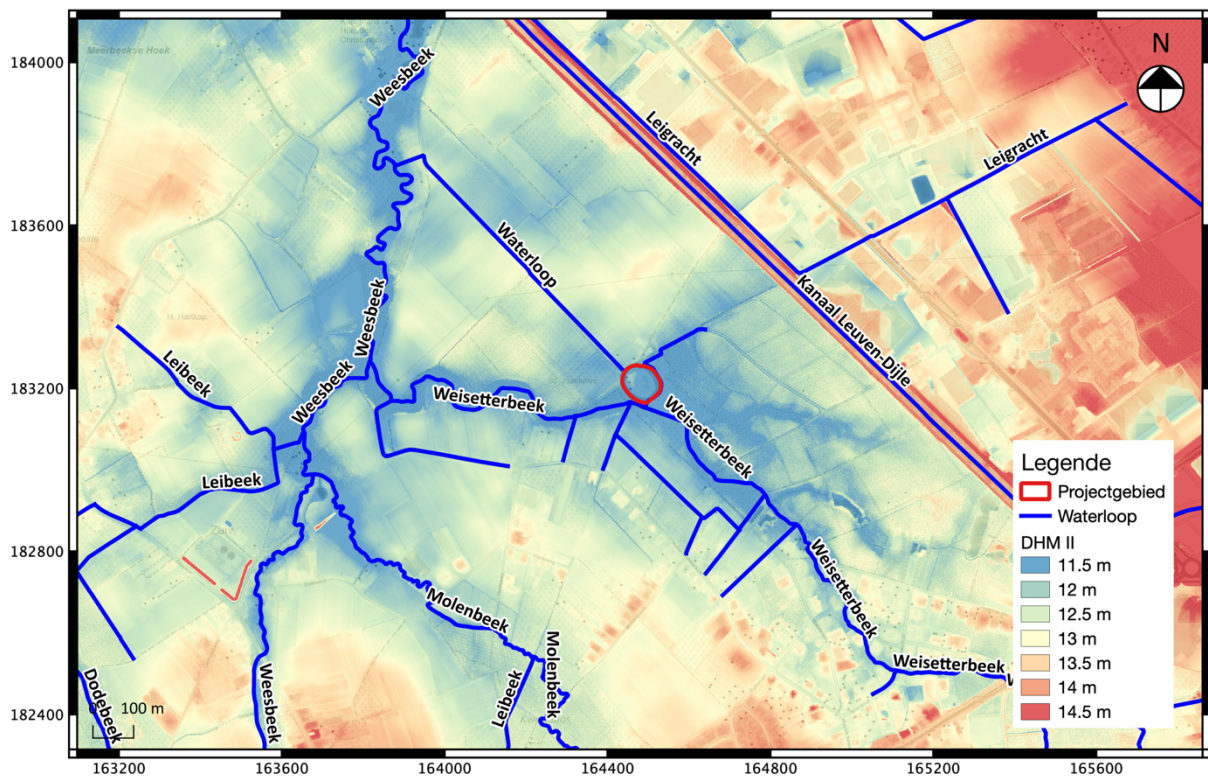

Fig. 3.1: Uittreksel uit het digitaal hoogtemodel (DHM II) met aanduiding van het projectgebied.

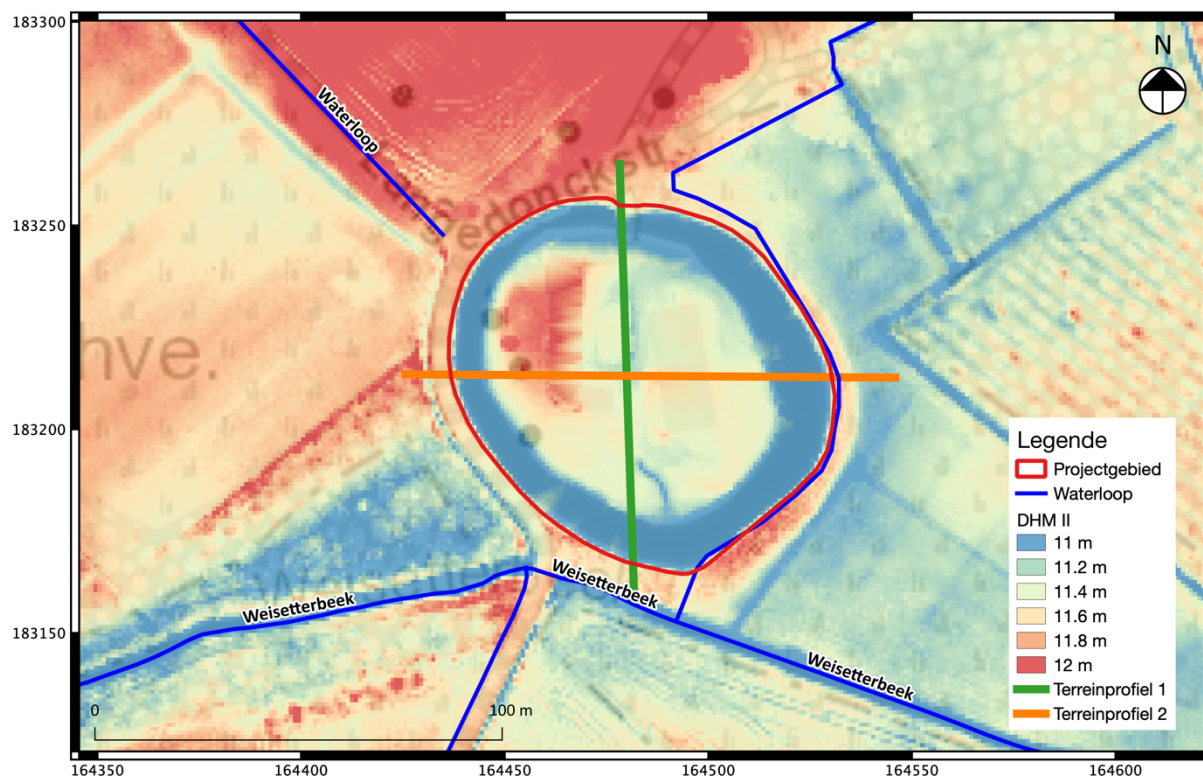

Fig. 3.2: Detail uit het digitaal hoogtemodel (DHM II) met aanduiding van het projectgebied.

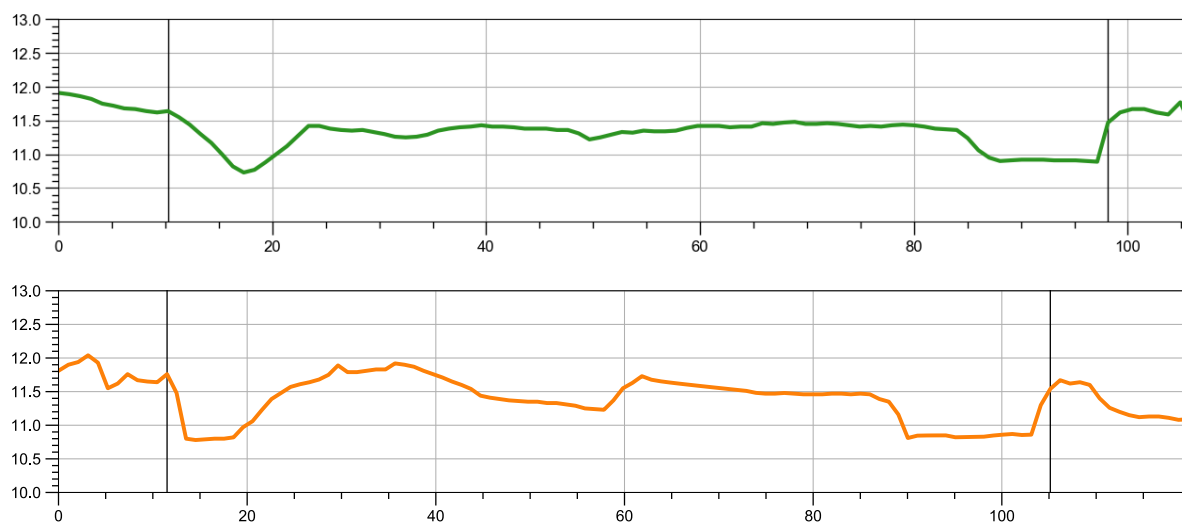

Fig. 3.3: Terreinverloop ter hoogte van het projectgebied van zuidwest naar noordoost (groen) en van noordwest naar zuidoost (oranje).

De tertiaire afzettingen bestaan uit de sedimenten van de Formatie van Maldegem en meerbepaald van het Lid van Wemmel. Het lid werd gevormd aan het begin van het laat eoceen (41,2 – 37 Ma) en bestaat uit grijs tot groen fijn zand. Het zand is klei- en glauconiethoudend en heeft een basisgordel met *Nummulites wemmelensis*.

Op de quartair geologische kaart valt het projectgebied in een zone die is aangeduid met code 4. Dit staat voor eolische afzettingen (zand tot silt) van het weichseliaan (laat-pleistoceen) of het vroeg-holoceen. In het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen werd zand tot zandleem afgezet. Deze sedimenten kunnen vervangen worden door quartaire hellingsafzettingen. Onderaan de sequentie zitten fluviatiele afzettingen van het saaliaan (midden-pleistoceen). Ter hoogte van de Weissetterbeek komen er bovenop deze sequentie nog fluviatiele afzettingen van het holoceen of tardiglaciaal voor (code 4a).

Op de bodemkaart valt het projectgebied grotendeels samen met een bebouwde en niet gekarteerde zone (OB). In de omgeving is een Lhc-bodem gekarteerd: een natte zandleembodem met een sterk gevlekte en verbrokkelde textuur B horizont. Rond de Weissetterbeek is de bodem opgebouwd uit Aepgronden. Dit zijn natte leembodems zonder profielopbouw.

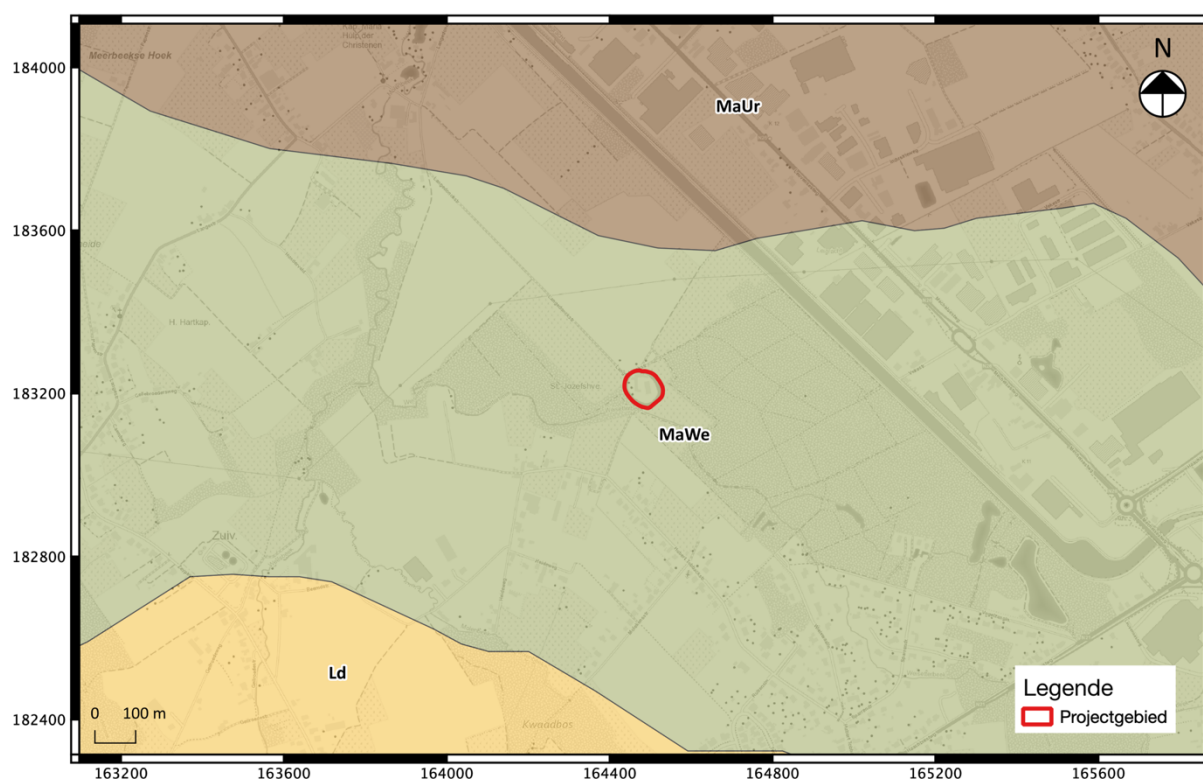

Fig. 3.4: Uittreksel uit de tertiair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

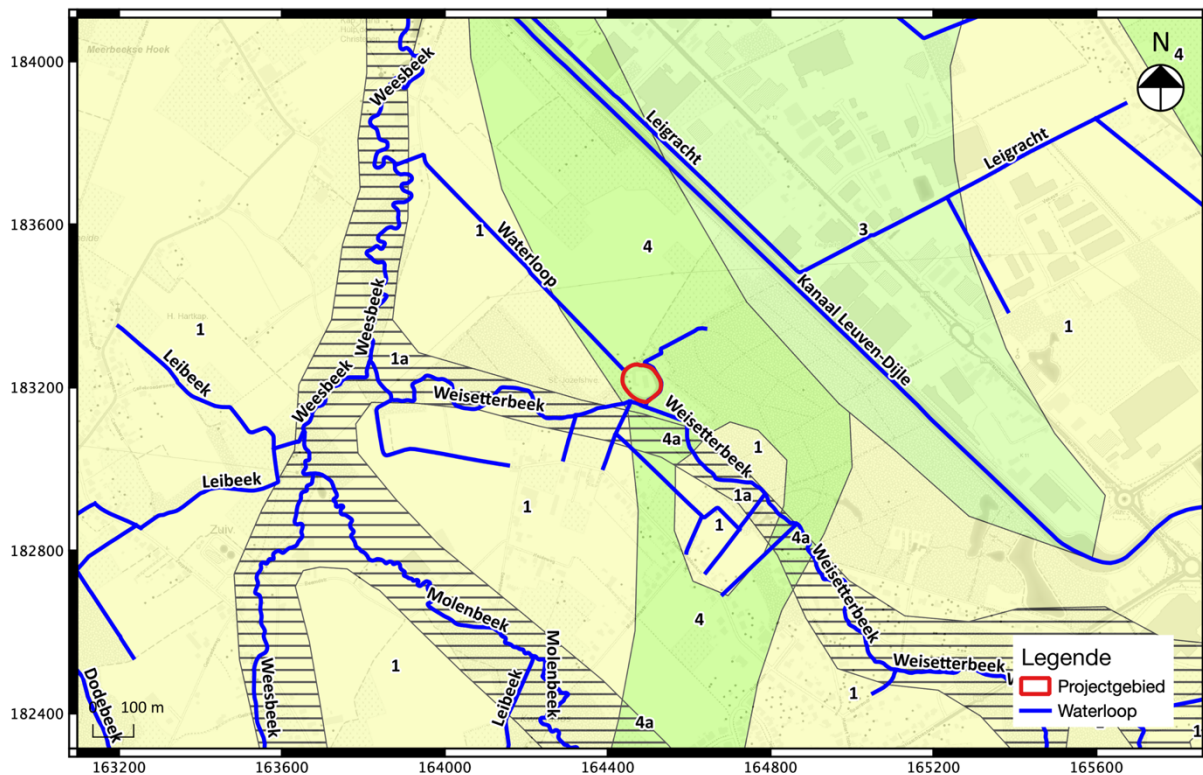

Fig. 3.5: Uittreksel uit de quartair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

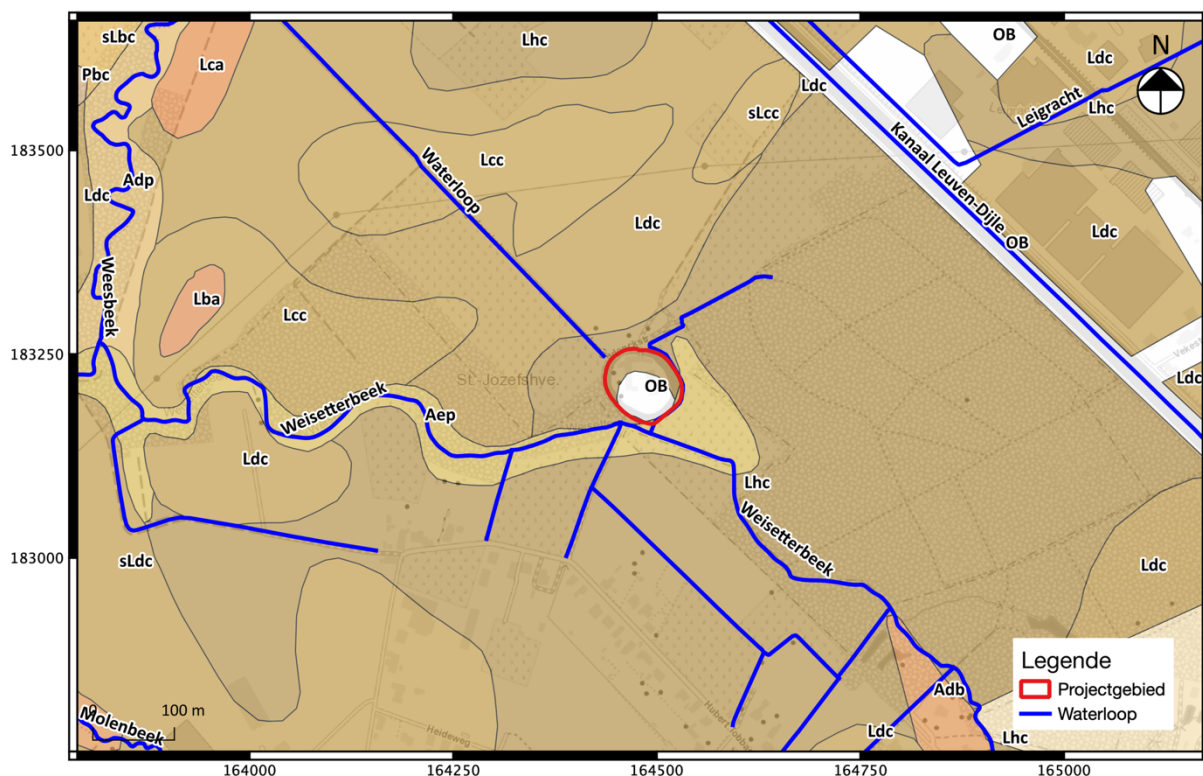

Fig. 3.6: Detail uit de bodemkaart met aanduiding van het projectgebied.

3.2.1 Poortgebouw en brug

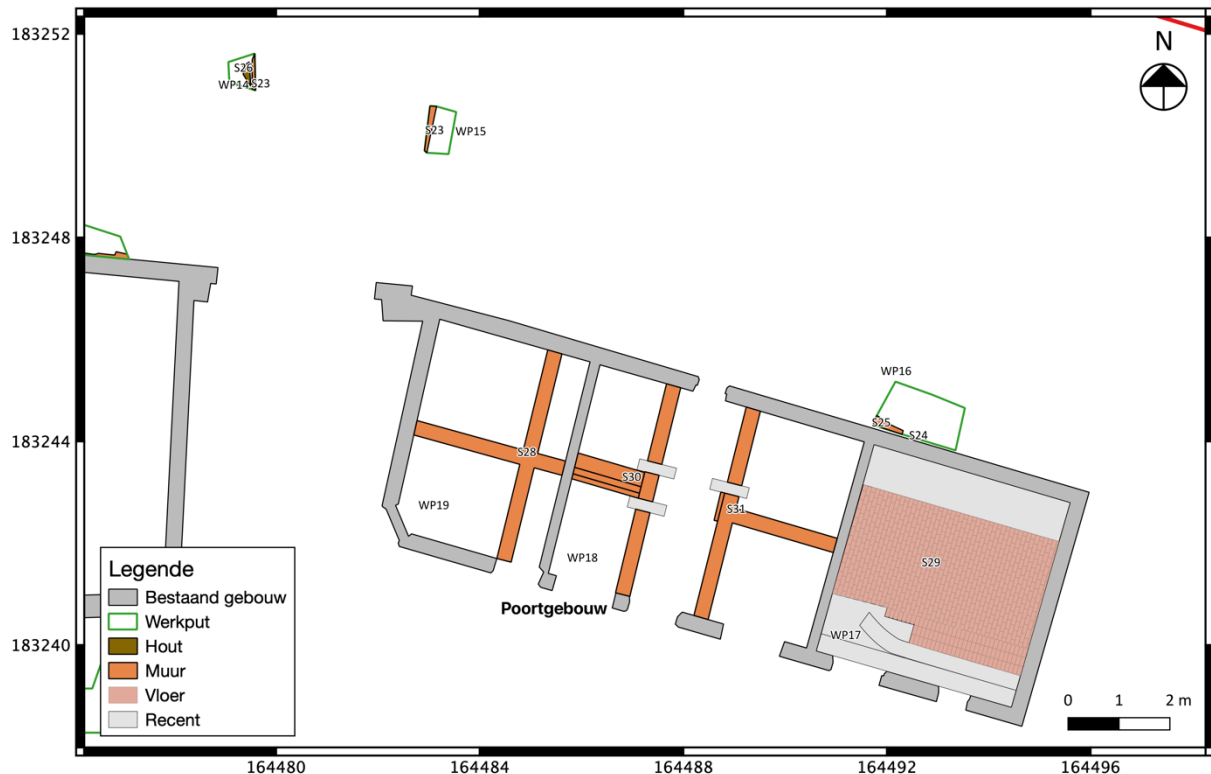

Fig. 3.8: Detail uit het allesporenplan ter hoogte van het poortgebouw.

Het poortgebouw dateert waarschijnlijk uit de periode 1760-1770. Tijdens het bouwhistorisch onderzoek rees het vermoeden dat de indeling in drie ruimtes van een latere periode dateert. De tussenmuren leken namelijk niet ingebonden in het metselwerk van de buitengevels. Op het moment van onderzoek was het pleisterwerk nog niet verwijderd. Dit was wel het geval tijdens de opgraving, waardoor zeer goed te zien was dat de tussenmuren niet verankerd waren in de buitengevel. Het stabiliteitsonderzoek toonde bovendien aan dat de binnenmuren zeer ondiep gefundeerd waren (max. 15 cm diepte). Het archeologisch onderzoek bevestigt dit. Fig. 3.9 is een detailopname van S30, dat onder de scheidingmuur tussen de oostelijke en centrale ruimte doorloopt. De bakstenen onder de lat zijn een restant van een oudere, met cement gemetselde, bakstenen vloer. Tussen de vloer en S30 is enkel losse grond aanwezig.

Fig. 3.9: S30 dat onder de muur tussen de oostelijke en centrale ruimte loopt.

Fig. 3.10: Niet ingebonden binnenmuur.

De geplande werken bleven beperkt tot het ca. 30 cm diep uitgraven van de westelijke en centrale ruimte. In de oostelijke ruimte (WP 17) was de vloer (S29) nog in goede staat. Deze zal behouden blijven. De vloer (S29) was opgebouwd uit oranje-rode bakstenen (17 x 8 cm) en harde lichtgrijze cementmortel. Op bepaalde delen was ook een betonlaagje aangebracht, mogelijk voor de afwatering richting een gootje tegen de zuidgevel. De bakstenen waren in een halfsteensverband geplaatst. Enkel ter hoogte van de goot werd gebruik gemaakt van een dambordverband.

Fig. 3.11: S29 met halfsteens verband (links), dambordverband (midden) en goot (rechts).

In de westelijke ruimte (WP 19) werd een kruisvormig restant van een oudere funderingsmuur (S28) aangetroffen. De muur loopt van oost naar west en van zuid naar noord. Aan de kruising zijn de bakstenen in verband gemetseld, wat erop wijst dat de hele constructie op hetzelfde moment werd gebouwd. De muur was ca. 10-15 cm in opstand vrijgelegd, waardoor het verband van het metselwerk niet zichtbaar was. Vermits de uitgravingsdiepte van de geplande werken beperkt bleef, was het niet mogelijk om de volledige hoogte van de muur te achterhalen. Er werd gebruik gemaakt van oranje-rode bakstenen (19 x 9 x 5 cm) en een harde lichtgeelbruine kalkmortel. Het was niet zichtbaar of S28 in verband gemetseld was met de buitenmuren, omdat op de aansluiting met de buitenmuren redelijk veel mortel was aangebracht.

S28 liep onder de tussenmuur door naar de centrale ruimte (WP 18). De muur kreeg hier spoornummer 30. De basis van S30 was hetzelfde als van S28: oranje-rode bakstenen (19 x 9 x 5 cm) en kalkmortel. Op een gegeven moment werd de muur hier deels afgebroken om betonnen afvoergoten te

installeren. De goten geven uit op een middenpad ter hoogte van de deur in de centrale ruimte. Rondom de betonnen goten waren herstellingen uitgevoerd met donkerrode baksteen. De muur werd ook verbreed met deze bakstenen. Ten westen van de deur was een bakstenen constructie (S31) bewaard, die het spiegelbeeld van S30 vormde. Ook hier was de basis opgebouwd uit oranje-rode bakstenen (19 x 9 x 5 cm) en later aangepast voor de installatie van afvoergoten. De tweede goot aan deze kant was niet goed bewaard, maar de aanwezigheid van een betonlaagje geeft een indicatie van waar deze zich bevond. S31 liep door onder de tussenmuur richting de oostelijke ruimte (WP 17) van het poortgebouw. Vermoedelijk zijn er in de oostelijke ruimte onder de bakstenen vloer dus nog gelijkaardige muren als in de westelijke ruimte.

Een (deels hypothetische) reconstructie van het poortgebouw zou dus een grote ruimte tonen, die via tussenmuren werd onderverdeeld in acht kleinere ruimtes met een centraal middenpad. De afvoergoten doen vermoeden dat de ruimtes in gebruik zijn geweest als stallen.

Fig. 3.12: Overzichtsfoto S28.

Fig. 3.13: S28 loopt onder de binnenmuur door naar de centrale ruimte.

Fig. 3.14: S30 (bovenaan) en S31 (onderaan).

Fig. 3.15: S31.

Fig. 3.16: Aanpassingen rond de goten van S30.

Langs de noordgevel van het poortgebouw werd getracht een proefput (WP 16) aan te leggen om de funderingen in kaart te brengen. Deze liep echter onmiddellijk volledig onder water. Gezien de grote stabiliteitsproblemen aan het poortgebouw werd deze niet leeggepompt en werd er ook niet geprobeerd om een andere put te graven. Wel succesvol was de aanleg van twee putjes (WP 14 en 15) aan de weerszijden van de brug. In beide putten was de fundering van de brug zichtbaar. Aangezien deze hetzelfde was langs beide kanten van de brug, kreeg deze in elke werkput hetzelfde spoornummer (S23). De brug was langs buiten bekleed met bakstenen (18,5 x 9 x 4 cm, S23L1). Er lijkt niet echt een verband in het metselwerk aanwezig te zijn. Het gebruik van cement wijst bovendien op een recentere datering van het metselwerk. Een testputje bovenop de brug toonde aan dat de brug onder de kasseien is opgebouwd uit onregelmatige brokken natuursteen. Onder het bakstenen metselwerk zit een laag regelmatig gekapte en gepolijste blokken natuursteen. De zonet besproken lagen bevinden zich boven het wateroppervlak. Onder het wateroppervlak is eveneens natuursteen gebruikt, maar de blokken zijn hier veel onregelmatiger en ongepolijst. Ze zijn redelijk los op elkaar gestapeld en er werd veel zandmortel gebruikt om alles bij elkaar te houden. Deze blokken rusten op houten blokken (S23, L3). De natuurstenen fundering en de houten blokken hadden in totaal een hoogte van ca. 105 cm.

Fig. 3.17: Natuurstenen brokken onder de kasseiverharding (©Foto Renotec).

Fig. 3.18: Opbouw van de brug boven het wateroppervlak.

Fig. 3.19: Opbouw van de funderingen onder het wateroppervlak.

Fig. 3.20: Wateroverlast in werkput 16.

3.2.2 Woning

Zoals hierboven reeds aangehaald bleven de werken in de woning beperkt in oppervlakte en diepte. In de keuken werd bij het uitbreken van de bestaande vloer enkel een recente waterput (S5) aangetroffen, die op dat moment ook nog gevuld was met regenwater. Ter hoogte van de hal liepen zeer veel leidingen, alsook een recente (plastieken) septische put die bij de toiletruimte in de hal hoorde. Het enige relevante spoor was een natuurstenen fundering (S13) onder de muur die de hal scheidde van de rest van de woning.

Langs de buitengevel werd, na het leegpompen van de ringgracht, een kleine testput gegraven (WP 13). De funderingen (S22) kwamen hierbij bloot te liggen. De bovenste laag (=de zijgevel, S22L1) was opgebouwd uit bakstenen (19 x 9 x 4,5 cm) en een harde bleke kalkmortel. Hieronder zat een ca. 34 cm dikke fundering bestaande uit bewerkte natuurstenen blokken (S22L2). Ook hierbij was er gebruik gemaakt van kalkmortel. De natuurstenen blokken rusten op een laag bakstenen (S22L3), die op hun platte kant werden geplaatst. Hieronder was nog een 30 cm hoge laag natuurstenen blokken (S22L4) aanwezig.

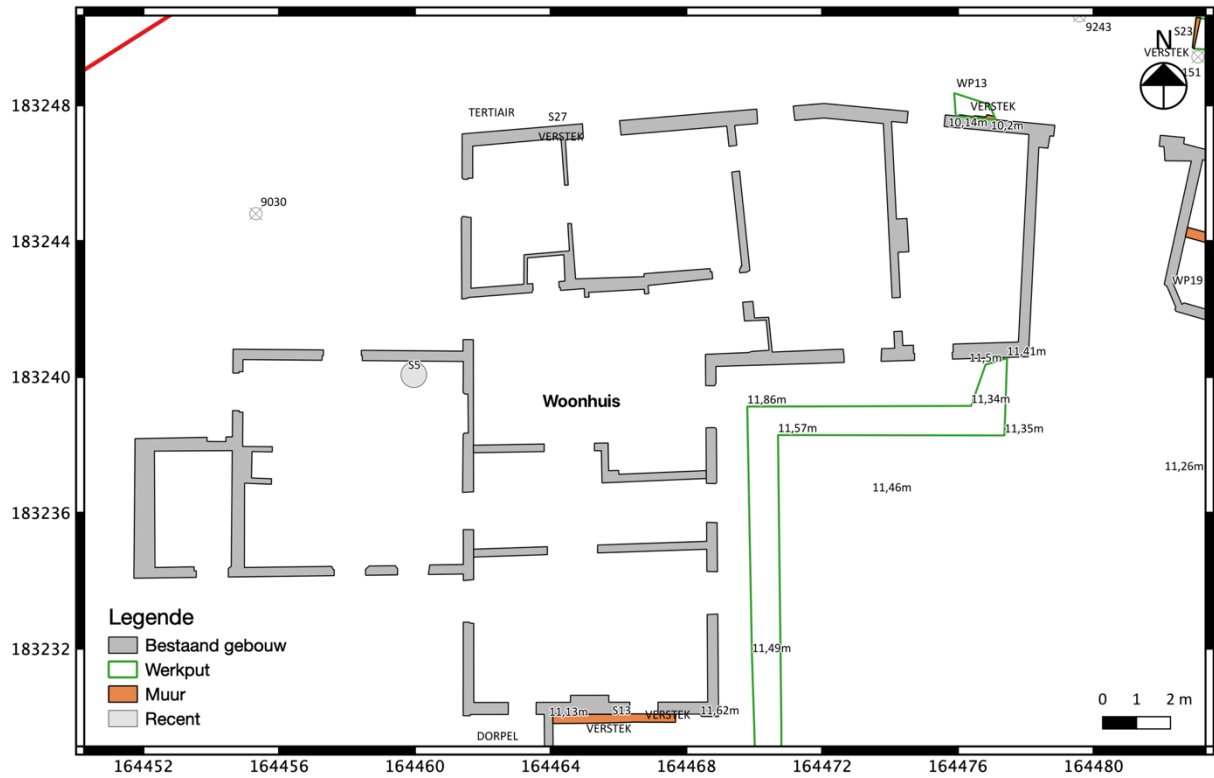

Fig. 3.21: Detail uit het allesporenplan ter hoogte van de woning.

Fig. 3.22: Uitgebroken tegelvloer keuken.

Fig. 3.23: Recente waterput in de keuken.

Fig. 3.24: Recente septicse put.

Fig. 3.25: Zicht op de uitgebroken hal.

Fig. 3.26: Natuurstenen fundering (S13) onder de scheidingsmuur hal-woning.

Fig. 3.27: Funderingsopbouw ter hoogte van werkput 13.

3.2.3 Stallingen

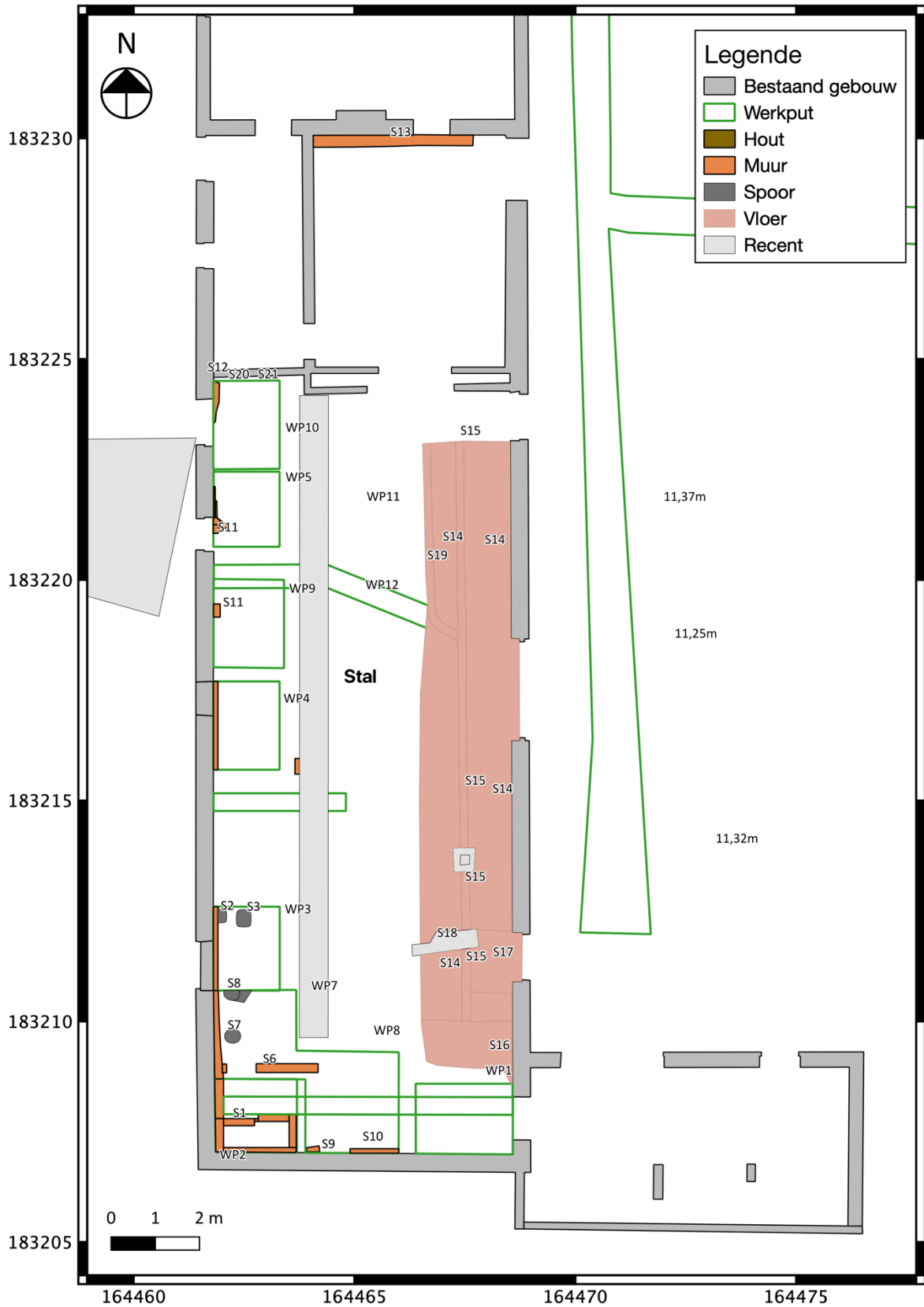

Fig. 3.28: Detail uit het allesporenplan ter hoogte van het stalgedeelte.

Tijdens het verdiepen van het stalgedeelte werd onmiddellijk onder de recente vloer een deels bewaarde bakstenen vloer blootgelegd. Via orthofotografie werd de volledige vloer geregistreerd. Er konden twee fasen in de vloer worden vastgesteld. Sommige elementen bestaan uit beton en zijn duidelijk recenter van aard. Het hoofdgedeelte van de vloer (S4/14) was opgebouwd uit oranje-rode bakstenen (19 x 7,5 x 4,5 cm) die op hun smalle kant waren geplaatst. Centraal liep door S14 een bakstenen goot (S15) van noord naar zuid. De goot heeft een breedte van ca. 54 cm. Ten oosten van de goot (tegen de buitengevel) was de vloer aangelegd in een lopend klezorenverband. Ten westen van de goot lagen de bakstenen in een dambordverband. Langs de rand van S14 loopt nog een tweede gootje (S19), dat aansluit op S15. In het zuiden van de stal werden nog twee andere vloerresten aangetroffen (S16 en S17). S16 is net zoals S4/14 opgebouwd uit bakstenen in een lopend klezorenverband, maar de stenen zijn dwars georiënteerd op S4/14. S17 ligt eveneens bovenop S4/14, maar er werd gebruik gemaakt van een ander formaat baksteen (20 x 9 x 6 cm) en de stenen werden op hun brede kant gelegd. Het vloertje was redelijk slecht bewaard. Onder deze vloeren waren geen oudere sporen aanwezig.

Fig. 3.29: Fotogrammetrie vloer stallen (het noorden ligt rechts).

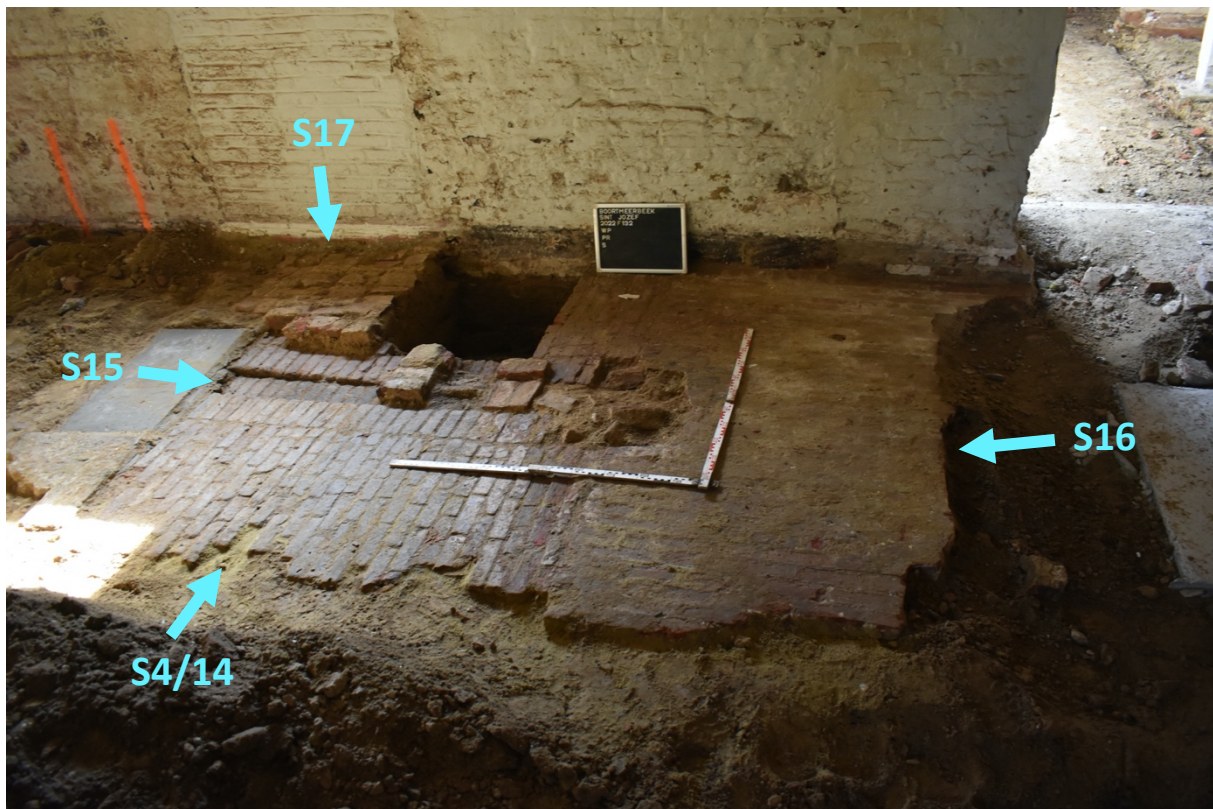

Fig. 3.30: Overzichtsfoto vloeren S17, S15, S4/14 en S16.

Fig. 3.31: Overzichtsfoto's gootjes S19 (links) en S15 (rechts).

De overige sporen bevonden zich in de funderingsputten, die langs de zuid- en westgevel werden gegraven. Om het verslag overzichtelijk te houden zal eerst de werkput in het zuidoosten worden besproken om zo op te schuiven tot aan de noordwestelijke put. De volgorde van de werkputnummers is gebaseerd op de volgorde waarin de putten zijn uitgegraven. Aangrenzende putten hebben dus geen opeenvolgende nummers.

Werkput 1

Werkput 1 leverde geen archeologisch relevante sporen op. De fundering van de schuur kon hier tot op een diepte van ca. 45 cm onder het vloerniveau worden gevolgd. Lokaal was er onder de vloer een laag grijze, gekapte, natuurstenen blokken aanwezig. Hieronder werd gebruik gemaakt van rode bakstenen en cement, wat op een recente datering (recente herstelling?) wijst.

Fig. 3.32: Overzicht werkput 1.

Werkput 8

In werkput 8 werden twee muurresten geregistreerd (S9 en S10). S9 was opgebouwd uit onbewerkte blokken kalkzandsteen en was beperkt in afmetingen (? X 30 x 10 cm). Het is niet helemaal duidelijk hoe de blokken zich verhouden tot de buitengevel. Mogelijk maakt S9 deel uit van S10, een funderingsmuurtje. S10 was eveneens gebouwd met onbewerkte kalkzandsteenblokken. De fundering liep niet overal door onder de huidige zuidgevel. Het stabiliteitsonderzoek had de aanwezigheid van natuursteen vastgesteld ter hoogte van de westgevel. Mogelijk is S10 een slecht bewaard gedeelte van de funderingen of een gedeeltelijk gerecupereerde oudere fundering.

Fig. 3.33: Overzicht werkput 8. Links van het bordje zit S10, rechts in de hoek van de werkput S9.

Werkput 2

Ter hoogte van de zuidwestelijke hoek van de stal kwamen er enkele bakstenen muurresten tevoorschijn. Deze leken niet in verband te staan met de sporen uit werkput 8. De muurresten (S6) vormden een kleine rechthoekige ruimte van ca. 1,47 x 0,49 m (interne afmetingen). De muur zelf was ca. 20 cm breed en opgebouwd uit bakstenen (18 x 8 x 4 cm). Bovenaan verspringt de muur ook enkele centimeters. De constructie werd samengehouden door zachte lichtgele kalkmortel. De functie van deze ruimte is moeilijk te bepalen. Binnenin de ruimte was de grond bijna zwart van kleur. In eerste instantie zou gedacht kunnen worden aan een beerput. Toch lijkt het enigszins onlogisch om een beerput achteraan in een stal te installeren. De auteurs van het stabiliteitsonderzoek maken melding van brandschade aan de strijkbalk ter hoogte van werkput 2.¹⁸ Mogelijk is de zwarte kleur eerder hier een gevolg van.

De opbouw van de fundering was in deze werkput slecht te zien door de zwarte aanslag. Langs de westgevel waren er bovendien meerdere fijne boomwortels door de muur gedrongen. Voor zover de opbouw zichtbaar was, bestond deze uit een combinatie van bakstenen en natuursteen.

¹⁸ Deckers & Ignoul 2021, 23.

Fig. 3.34: Overzicht werkput 2.

Fig. 3.35: Fundering ter hoogte van werkput 2.

Werkput 7

Werkput 7 werd aangelegd ter hoogte van het verstek van de bestaande westgevel. Een natuurstenen muurtje (S6) met een west-oost oriëntatie liep onder het verstek door. S6 kon evenwel niet met andere muren in verband gebracht worden. Archiefonderzoek, in combinatie met kaartstudie, heeft aangetoond dat de stallingen in hun huidige vorm waarschijnlijk dateren van rond 1767. De evolutie van het stalgedeelte is goed te zien op de Villaretkaart (1745-1748, zie Fig. 1.10) en de Ferrariskaart (1770-1777, zie Fig. 1.11). Op de Villaretkaart is dit gedeelte van de hoeve beduidend korter dan op de Ferrariskaart.¹⁹ Mogelijk is S6 dus een restant van de achtergevel van het oudere bouwvolume.

Interessant is het voorkomen van 2 paalkuilen in werkput 7 (S7 en 8). Ook in andere werkputten werden dergelijke paalkuilen vastgesteld. Beide sporen hadden een donkere bruingrijze kleur en een scherpe aflijning. De sporen waren vrij groot (resp. 40 x 35 cm en 35 x +25 cm). S7 werd gecoupeerd en bleek maar liefst 35 cm diep te zijn. De paalkuilen bevinden zich zowel parallel aan de westelijke muur als dwars erop. In 1891 werd het plafond van de stallingen verbouwd tot troggewelfjes op ijzeren liggers, die ondersteund werden door gietijzeren zuiltjes.²⁰ De paalkuilen zijn mogelijk restanten van een oudere ondersteuning van de bovenverdieping en de dakstructuur.

Fig. 3.36: Overzicht werkput 7.

¹⁹ Beyen, Bruijninx & Wouters (Studio Roma cvba) 2020, 25.

²⁰ Ibid., 26.

Fig. 3.37: S6.

Fig. 3.38: S7 en S8 in het vlak.

Fig. 3.39: Coupe op S7.

Werkput 3

Het bakstenen verstek uit werkput 7 liep door in werkput 3. Ook in deze werkput waren 2 paalkuilen aanwezig. Deze hadden een gelijkaardige kleur en afmetingen als S7 en S8 en zijn waarschijnlijk gelijktijdig. S2 lijkt zich deels onder het verstek te bevinden. De sporen in deze werkput konden niet gecoupeerd worden, omdat er ter hoogte van deze put een stabiele betonfundering moest worden gestort.

Werkput 4

Werkput 4 bestond uit een rechthoekige put tegen de westgevel en een smal leidingsleufje. Het bakstenen verstek liep ook hier door, al waren er hier en daar ook blokken natuursteen gebruikt. Andere sporen waren er ter hoogte van werkput 4 niet.

Werkput 9

Het bakstenen-natuurstenen verstek liep ook door in werkput 9. In deze werkput werd een restant van een natuurstenen muurtje (?) blootgelegd. Het muurtje was opgebouwd uit deels bewerkte

kalkzandsteen en leek door te lopen onder het verstek. Mogelijk gaat het om een extra versteviging van de funderingen.

Werkput 5

Het verstek liep verder in werkput 5. In de hoek van de put werd dit onderbroken door enkele grote, onregelmatige blokken kalkzandsteen (S11). De blokken bevinden zich ter hoogte van een raam, maar of er een verband tussen de twee elementen bestaat, is niet met zekerheid te zeggen.

Fig. 3.40: Overzicht werkput 3.

Fig. 3.41: Overzicht werkput 4.

Fig. 3.42: Overzicht werkput 9.

Fig. 3.43: Overzicht werkput 5.

Werkput 10

In werkput 10 was voor de bakstenen fundering van de buitenmuur een extra natuurstenen fundering geplaatst. De blokken kalkzandsteen waren redelijk regelmatig gekapt, maar vrij los op elkaar geplaatst. Ter hoogte van de deuropening is de fundering onderbroken en vervangen door bakstenen en een dorpel.

Net zoals in werkputten 3 en 7 waren er in werkput 10 paalkuilen bewaard. De twee sporen (S20 en S21) bevonden zich in het profiel van de werkput en konden daarom in coupe opgemeten worden. Ook deze kuilen waren ca. 35 cm diep en donkerbruin van vulling. Dit wijst erop dat ze gelijktijdig zijn aan S2, 3, 7 en 8. De sporen staan dwars op de buitenmuur en bevinden zich ter hoogte van de scheidingsmuur met het woongedeelte.

Fig. 3.44: Overzicht werkput 10.

Boortmeerbeek – Sint-Jozefhoeve
2022F132
S20 en S21

Fig. 3.45: S21 en S22 in coupe.

3.2.4 Schuur

De schuur werd op dit moment nog niet intern gerenoveerd. De begeleiding van de werken beperkte zich dan ook tot de registratie van twee putten langs de westgevel. Voordien waren er trouwens al enkele putten gegraven in functie van het stabiliteitsonderzoek. Tijdens het stabiliteitsonderzoek werd vastgesteld dat de funderingen zijn opgebouwd uit een combinatie van natuursteen- en baksteenmetselwerk. De putten die tijdens de werfbegeleiding werden geïnspecteerd bevestigen de gegevens uit het stabiliteitsonderzoek.

Fig. 3.46: Fundering schuur (©Foto Renotec).

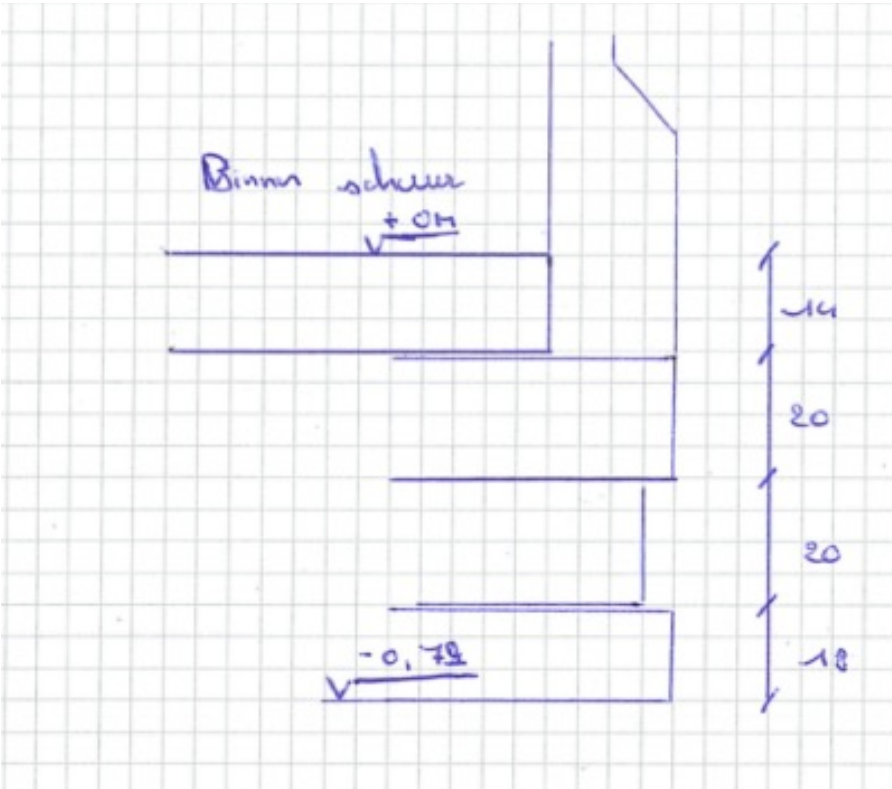

Fig. 3.47: Opbouw fundering schuur (©Renotec).

Hoofdstuk 4 Synthese

4.1 Interpretatie en datering

Tijdens het onderzoek werden er verschillende oudere vloer- en muurresten aangetroffen. In het poortgebouw bleek de huidige indeling in drie bergruimtes een redelijk recente constructie te zijn. Voordien was het gebouw opgedeeld in acht kleinere ruimtes met een centraal middenpad. De aanwezigheid van afvoergoten doet vermoeden dat het poorthuis lange tijd in gebruik is geweest als stal. Het gebouw dateert, volgens de gegevens uit het bouwhistorisch onderzoek, uit 1760-1770. Mogelijk is de oude indeling tot deze periode terug te voeren. De goten zijn echter in beton en vormen een recentere toevoeging. Ter hoogte van de brug werden twee proefputten gegraven. Hieruit bleek dat de brug gefundeerd is op natuurstenen blokken, die op houten blokken rusten. De totale fundering was ca. 105 cm hoog.

De werken in de woning bleven beperkt. In de keuken zat onder de tegelvloer een recente waterput (S5). Ter hoogte van de scheiding tussen de woning en de stallingen was het gebouw gefundeerd op natuurstenen blokken (S13). Langs de grachtzijde werd de fundering blootgelegd. Aan deze zijde is ook een halfondergrondse kelder gebouwd. Het gebouw steunt op natuurstenen blokken met een dunne baksteenlaag.

In de stallingen kwam een oudere bakstenen vloer aan het licht, onder de huidige tegelvloer. De vloer kan niet nauwkeurig gedateerd worden. De aanwezigheid van betonnen elementen en het zeer uniforme uiterlijk van de bakstenen wijzen toch op een eerder recente datering. Een enkel restant van een natuurstenen muurtje (S6) is mogelijk wel aan een oudere bouwfase (voor 1770) te linken. Het gewelf wordt op dit moment ondersteund door metalen leggers en kolommen. Deze dateren van de verbouwing uit 1891. Enkele diepe paalkuilen, parallel en dwars op de westgevel, zijn mogelijk overblijfselen van een oudere dakondersteuning.

Het onderzoek aan de schuur bleef beperkt tot de inspectie van twee putjes aan de funderingen. De gegevens komen overeen met deze uit het stabiliteitsonderzoek: namelijk een fundering opgebouwd uit baksteen en natuursteen.

4.2 Beantwoording onderzoeksvragen

Wat is de bewaringstoestand van de aanwezige walgracht?

De gracht is goed bewaard. De vulling werd door de aannemer weggehaald zonder archeologische begeleiding. Een visuele inspectie van het opgestapelde slib leverde geen vondsten op. Vermoedelijk werd de gracht in het verleden dan ook meermaals geruimd om te voorkomen dat deze verzandde. De omgeving is namelijk erg nat. Tijdens de wintermaanden was continue bemaling in de gracht noodzakelijk om te voorkomen dat het terrein overstroomde. Een goede opvang van water in de gracht moet dan ook in het verleden onmisbaar zijn geweest.

Zijn er structuren in deze walgracht aanwezig (poortgebouw, versteviging oever, restanten oudere bruggen, ...)?

De funderingen van het poortgebouw bevinden zich in de gracht. Er was geen versteviging van de oever aanwezig, noch restanten van oudere bruggen.

Kunnen delen van de bebouwing binnen de omwalde site gelokaliseerd, geïdentificeerd en geïnterpreteerd worden? Zijn er restanten van oudere bouwfases van de Sint-Jozefhoeve teruggevonden? Uit welke periode dateren deze en kunnen ze gelinkt worden aan een gekende bouwfase? Stemt dit overeen met historische bronnen?

Ter hoogte van de stal en het poortgebouw zijn restanten van oudere bouwfases teruggevonden. In het poortgebouw waren onmiddellijk onder de recente vloer verschillende muurresten bewaard. Deze deelden het poortgebouw op in verschillende kleinere ruimtes, die niet overeenkomen met de huidige indeling. Het bouwhistorisch onderzoek had al vastgesteld dat de tussenmuren in het poortgebouw niet verankerd zijn in de zijgevel. Er werd op basis van deze vaststelling vermoed dat de tussenmuren een latere toevoeging zijn. Tijdens de opgraving bleek dat de tussenmuren bovenop de oudere muurtjes geplaatst zijn. Dit bevestigt het idee van een latere opdeling. Waarschijnlijk was het poortgebouw oorspronkelijk een stal, getuige de afvoergoten aan enkele muurtjes. De muurresten zijn door het ontbreken van vondstmateriaal moeilijk te dateren. Het bouwhistorisch onderzoek dateerde het poortgebouw tussen 1760-1770. De afvoergoten zijn echter in beton en waarschijnlijk ook een latere toevoeging.

In de stallen kwam een oudere bakstenen vloer tevoorschijn onder de bestaande tegels. De stallen zijn al weergegeven op de Ferrariskaart, maar het is niet duidelijk hoe oud de vloer is. In de vloer zijn betonnen elementen aanwezig, maar mogelijk zijn dit latere toevoegingen. Een natuurstenen muurtje (S6), dat parallel stond aan de korte zuidgevel, is mogelijk te linken aan een oudere bouwfase. De stallen zijn namelijk ergens rond het midden van de 18de eeuw vergroot. Opvallend was de vondst van enkele paalkuilen in de stal. De paalkuilen zijn allemaal gelijktijdig, maar hun ouderdom is niet duidelijk. Het bouwhistorisch onderzoek vermeldt dat er aan het einde van de 19de eeuw werken werden uitgevoerd aan het gewelf van de stallen. Mogelijk werden op dat moment de bestaande steunbalken vervangen door de huidige metalen leggers.

De opbouw van de funderingen is gedeeltelijk bekend uit het stabiliteitsonderzoek: Kunnen deze gegevens bevestigd worden tijdens het archeologisch onderzoek?

Het was niet overal mogelijk om de volledige funderingsopbouw bloot te leggen, gezien de beperkte uitgravingdiepte van de geplande werken. Waar dit wel kon, komen de gegevens overeen met deze uit het stabiliteitsonderzoek.

Zijn er andere sporen aanwezig die in verband kunnen worden gebracht met de site met walgracht (bv. afvalkuilen, beer/waterputten, ...)? Zijn er sporen aanwezig die niet gelinkt zijn aan de hoeve? Zo ja: welke datering en functie hebben deze? Zijn deze in verband te brengen met specifieke activiteiten? Bevinden de sporen zich in stratigrafisch verband? Hoeveel verschillende lagen/stratigrafische eenheden zijn er te onderscheiden?

Niet van toepassing.

Bibliografie

Literatuur

BEYEN S., BRUIJNINCKX W. & WOUTERS A. (STUDIO ROMA CVBA) 2021: *Beheersplan Sint-Jozefhoeve en cirkelvormige ringgracht met brug Boortmeerbeek*, Vlierbeek.

CLAESSEN J. & VAN GENECHTEN B. 2022: *Kampenhout – Sparrendreef*, Kortenaeken.

COREMANS L. 2020: *Kampenhout – Mechelsesteenweg*, Bornem.

DECKERS T. & IGNOUL S. 2021: *Hoeve Sint-Jozef te Boortmeerbeek, stabiliteitsvooronderzoek*, Lummen.

DEVROE A., BERVOETS G. & DONDEYNE S. 2020: *Nota: programma van maatregelen Boortmeerbeek, Leuvensesteenweg*, Mechelen.

VANDER GINST V. & SMEETS M. 2012: *Archeo-rapport 102: Het archeologisch vooronderzoek aan de Vekestraat te Kampenhout*, Kessel-Lo.

WIJNEN J., PEPERMANS J., VAN BAAL M., BOUCKAERT K. & VERRIJCKT J. 2022: *Kampenhout, Vekestraat (fase 1). Nota landschappelijk bodemonderzoek en proefsleuvenonderzoek*, Beerse.

Websites

www.agiv.be

www.cartesius.be

www.dov.vlaanderen.be

www.geopunt.be

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/760>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus>

<https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>